

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut Politologických studií

Katedra Politologie

Politické směřování Bolívie za vlády Eva Moralese

Bakalářská práce

Autor práce: Tereza Mochanová

Studijní program: Politologie a mezinárodní vztahy

Vedoucí práce: PhDr. Malvína Krausz Hladká, Ph.D.

Rok obhajoby: 2020

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 3.1.2020

.....

Tereza Mochanová

Bibliografický záznam

MOCHANOVÁ, Tereza. *Politické směřování Bolívie za vlády Eva Moralese*. Praha, 2020. 57 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Katedra politologie. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Malvína Krausz Hladká, Ph.D.

Rozsah práce: 78 273

Anotace

Bakalářská práce se zabývá proměnou a směřováním politického systému Bolívie po nástupu prezidenta Eva Moralese a jím vedeného Hnutí za socialismus (Movimiento al Socialismo, MAS) k moci. Cílem práce je zanalyzovat jakým směrem posunuly politický systém provedené reformy a jak se proměnil jeho charakter. Důraz je kladen na změny v základních institucích státu, v orgánech státní moci a formy vládnutí. Zkoumán je také vliv opozice v rámci politického systému a její role při prosazování politických reforem. Pozornost je také věnována důsledkům Moralesovi vlády a zavedených reforem na zahraniční politika státu a vzájemné vztahy v regionu Jižní Ameriky.

Annotation

The bachelor thesis studies the transformation and heading of the political system of Bolivia after the election of Evo Morales as president and the entry into power of his Movement for Socialism (Movimiento al Socialismo, MAS). The aim of the thesis is to analyze the direction in which the reforms have shifted the political system and how its character has changed. The emphasis is placed on changes in the basic institutions of the state, in the bodies of state power and form of government. It also examines the influence of the opposition within the political system and its role in promoting political reforms. Attention is also given to the consequences of the Morales's government and the reforms to the foreign policy of the state and to the mutual relations in the South American region.

Klíčová slova

Bolívie, Evo Morales, reformy, opozice, zahraniční politika, MAS

Keywords

Bolivia, Evo Morales, reforms, opposition, foreign policy, MAS

Title

Heading of the political system during Evo Morales administration

Obsah

ÚVOD.....	3
1. METODOLOGICKÁ VÝCHODISKA.....	4
2. TEORETICKÁ VÝCHODISKA.....	6
2. 1. POPULISMUS.....	6
2. 2. INDIGENISMUS A INDIGENNÍ POLITIKA.....	8
2. 3. INDIGENNÍ POLITIKA V LATINSKÉ AMERICE.....	9
3. JUAN EVO MORALES AYMA A MAS-IPSP.....	11
3. 1. PREZIDENTSKÉ VOLBY 2002.....	12
3. 2. PREZIDENTSKÉ VOLBY 2005.....	13
3. 3. PREZIDENTSKÉ VOLBY 2009.....	14
3. 4. PREZIDENTSKÉ VOLBY 2014.....	14
3. 5. PREZIDENTSKÉ VOLBY 2019.....	15
3. 6. MAS-IPSP.....	17
4. VNITROPOLITICKÉ ZMĚNY.....	19
4. 1. ÚSTAVA MNOHONÁRODNOSTNÍHO STÁTU BOLÍVIE.....	19
4. 2. CHARAKTERISTIKA ÚSTAVY.....	21
4. 3. POLITICKÝ SYSTÉM BOLÍVIE.....	22
5. ZAHRANIČNÍ POLITIKA.....	25
5. 1. VZTAH BOLÍVIE A USA.....	26
5. 2. REGION LATINSKÉ AMERIKY.....	29
5. 2. 1. <i>Chile</i>	30
5. 3. VZTAHY S EVROPSKOU UNIÍ.....	31
ZÁVĚR.....	33
SUMMARY.....	37
POUŽITÁ LITERATURA.....	39
ELEKTRONICKÉ ZDROJE.....	40

SEZNAM PŘÍLOH.....	50
PŘÍLOHY.....	51
SEZNAM ZKRATEK.....	52

Úvod

Region Latinské Ameriky prošel začátkem 21. století politickými změnami, které probíhaly na úrovni vládní politiky. V mnoha státech regionu se dostaly k moci strany levicového zaměření. Zároveň dochází i k vzestupu indigenního hnutí, bojujícího za zlepšení podmínek a postavení ve společnosti domorodého obyvatelstva. V jihoamerickém státu Bolívie i přesto, že původní obyvatelé tvoří většinovou část společnosti, neměli v minulosti žádnou možnost aktivně participovat na politice státu. Zásadním zlomen v této problematice se stává rok 2006, spojený s nástupem prvního demokraticky zvoleného prezidenta indiánského původu Evo Moralese do úřadu. Prezident Morales se zároveň stal i nejdéle sloužícím prezidentem v bolívijské historii. Svůj úřad zastává bez přestávky téměř 14 let a v posledních konaných prezidentských volbách v roce 2019 kandidoval již na svůj v pořadí čtvrtý mandát. Vzhledem k volebním výsledkům se Morales těšil velké podpory obyvatelstva, kteří ale zároveň měli velké očekávání a naděje na změnu k lepšímu. Prezident Morales a vládní strana MAS provedli v zemi několik reforem a uvedli v platnost novou ústavu Mnohonárodnostního státu Bolívie. Důraz je kladen hlavně na problematiku ohledně práv a postavení původního obyvatelstva a jeho zapojení do politické sféry. Změny můžeme pozorovat i v oblasti zahraniční politiky, kde došlo k zaujetí antiamerikanistického postoje a přeorientování se na Venezuelu a Kubu. V současné době podpora prezidenta Moralese klesá, upadá i podpora jeho hnutí, které zároveň prochází i vnitřním rozkolem. Častější jsou i konflikty s indigenním obyvatelstvem, jejichž požadavky není vláda schopna realizovat.

Předkládaná práce se zaměřuje na charakteristiku a proměnu fungování politického systému Bolívie po nástupu Evo Moralese do úřadu prezidenta republiky. Hlavním cílem práce je analýza charakteristiky politického systému v Bolívii. Dílčím cílem práce je analýza zahraničně-politických vztahů Bolívie s vybranými státy. K dosažení tohoto cíle je v práci použita rešeršně-kompilační metoda sběru dat. Práce je časově vymezena na období od prvního zvolení Moralese prezidentem roku 2006 do současnosti.

1. Metodologická východiska

Předmětem předkládané bakalářské práce je analýza politického systému Bolívie po nástupu Evo Moralese do úřadu prezidenta a jeho strany Hnutí za socialismus (*Movimiento al Socialismo; MAS*). Z časového hlediska je práce vymezena od roku 2006, kdy byl Morales poprvé zvolen prezidentem, do roku 2018. Důležitost práce spočívá především v tom, že v České republice není problematice politického systému Bolívie věnováno mnoho pozornosti.

Hlavním cílem práce je analýza proměny politického systému a jeho charakteru po nástupu Evo Moralese. Oblast zkoumání je vymezena na změny v institucionálních základech politického systému a formy vládnutí. Pozornost je také zaměřena na proměnu praktického fungování politického systému Bolívie. Součástí práce je také analýza zahraničně-politických vztahů s USA, EU a státy v regionu Latinské Ameriky.

Bakalářská práce je založena na kvalitativní metodologii. Jedná se o deskriptivní jedinečnou případovou studii.¹ V práci jsou analyzovány nejdůležitější faktory, které ovlivňují současný politický systém Bolívie a její zahraniční politiku. Konkrétně byla v práci použita rešeršně-kompilační metoda sběru dat. Metodika práce byla založena na výzkumné otázce.² Hlavní výzkumnou otázkou práce tedy je: *Jak se po nástupu Evo Moralese do prezidentského úřadu proměnil politický systém Bolívie a jaký to mělo vliv na její zahraniční politiku?*

Práce je rozdělena do pěti kapitol. Po této první kapitole, obsahující metodologická východiska, následuje druhá kapitola vymezující teoretický rámec práce. Je v ní nastíněn charakter populismu v regionu Latinské Ameriky a koncept indigenismu, který klade velký důraz na kulturu a hodnoty původního indiánského obyvatelstva. Třetí kapitola se věnuje osobě Evo Moralese a jeho cestě k politické moci. V rámci kapitoly je také nastíněn vznik a vývoj politické strany MAS-IPSP. Čtvrtá kapitola se zabývá novou ústavou Mnohonárodnostního státu Bolívie, přijatou v roce 2009. Poslední

1 KOŘAN in DRULÁK, Petr et al. *Jak zkoumat politiku*. Praha: Portál, 2008, 256 s. ISBN 978-807-3673-857. s. 34-35.; KOUBA in NOVÁK, Miroslav et al. *Úvod do studia politiky*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2011, 784 s. ISBN 978-807-4190-520. s. 415-418.

2 Srov. PUNCH, Keith F. *Úspěšný návrh výzkumu*. Praha: Portál, 2008, 232 s. ISBN 978-80-7367-468-7. s. 31.

kapitola se zaměřuje na podobu a změny v zahraniční politice od nástupu Moralese do úřadu. Pozornost je věnována vztahům s Chile, Spojenými státy americkými a Evropskou unií. Přílohou práce je politická mapa Bolívie.

Práce vychází zejména z anglicky a španělsky psaných zdrojů. V českém jazyce se problematikou změny politického systému Bolívie zabývá případová studie Radka Bubna publikovaná v kolektivní monografii *¡Que el pueblo mande!: levicové vlády, populismus a změny režimu v Latinské Americe*.³ Důležitou část tvoří primární zdroje, zejména text ústavy Mnohonárodnostního státu Bolívie, vládní program strany MAS a znění vládních programů a strategií uzavřených mezi Bolívií a Evropskou unií. Sekundárními zdroji jsou monografie a odborné články věnující se politice Evo Moalese a vládní straně MAS (především empirické zdroje), zahraniční politice a indigenismu (teoretické zdroje) a metodologie sociální věd. Použity byly také data z Ústřední volební komise Bolívie (*Corte Nacional Electoral*), která jsou dostupná online.

2. Teoretická východiska

3 BUBEN, Radek. Bolívie: sociální hnutí u moci. in DVORÁKOVÁ, Vladimíra; BUBEN, Radek; NĚMEC, Jan. *¡Que el pueblo mande!: levicové vlády, populismus a změny režimu v Latinské Americe*. Sociologické nakladatelství (SLON), 2012. ISBN 978-80-7419-091-9. s. 282-310.

2. 1. Populismus

Termín populismus je v politologii vnímán a chápán různorodě. Nejčastěji je prezentován jako negativní označení pro politický systém, který se Latinské Americe nejčastěji spojuje s novými levicovými vládami. Populismus ale může být chápán i jako politický styl, používaný při politickém jednání, kdy dochází k vymezení se vůči odlišně identifikovatelným soupeřům nebo nepřátelům. Tento politický styl si zakládá jednoduchosti, heslovitosti a odlišnosti od ostatních politiků. Populistický styl primárně používá zájem lidu jako svůj zdroj legitimizace.⁴

Kurt Weyland odlišil od populismu jako politického stylu populismus definovaný jako politickou strategií. Tuto strategii popsal jako „*metody a nástroje získávání a výkonu moci*“, založenou na „*podpoře od velkého počtu stoupenců*“.⁵ Pro Weylanda je tedy populismus primárně mocenskou politickou strategií, v níž je hlavním nástrojem k získání a udržení moci počet voličů a síla jejich hlasů, a kde není brán zřetel na specifické společenské zájmy.⁶

Dále Kurt Weyland definoval čtyři politické modely vyskytující se v Latinské Americe. Politické modely se liší typem vztahu mezi vůdcem nebo stranou a jejich stoupenci, ale také podobou mocenské opory. Modely jsou založené na hierarchickém vztahu shora dolů (top down) nebo na vztahu zdola dolů (bottom up). Dalším kritériem je podoba mocenské opory, která legitimizuje politickou strategii subjektů. Zde buď rozhoduje počet hlasů a nebere se ohled na zájmy menšin anebo právě na uznávání a respektování speciálních zájmů (special weights). Na základě těchto kritérií Weyland odlišil čtyři základní politické modely: populismus, liberalismus, koncertaci a basismo.⁷

	Počty	Zvláštní zájmy/intenzity
Shora dolů (top down)	Populismus (lídri a masa)	Koncertace (zájmové organizace)

4 DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra; BUBEN, Radek; NĚMEC, Jan. *Que el pueblo mande!: levicové vlády, populismus a změny režimu v Latinské Americe*. Sociologické nakladatelství (SLON), 2012. s. 126-127.

5 Ibid. s. 128.

6 Ibid. s. 178.

7 Ibid. s. 179-180.

Zdola nahoru (bottom up)	Liberalismus (individuální občané)	Basismo (sociální hnutí)
--------------------------	------------------------------------	--------------------------

Zdroj: Dvořáková, Buben, Němec, 2012. s. 181

Jak je patrné z tabulky, legitimita populismu a liberalismu je založena na počtu hlasů a liší se v hierarchickém vztahu mezi subjekty a jejich stoupenci. Naopak koncertace a basismo více hájí již existující zvláštní zájmy a jejich skupiny. Rozdíl mezi oběma modely potom hlavně v tom, čí zájmy jsou hájeny. V případě koncentrace jsou to zájmy elit či zájmové organizace a u basismu jsou to vyloučené sektory a sociální hnutí. Basismo se tak zakládá na hájení a prosazování zájmů zdola organizovaných sociálního hnutí a je zde umožněna i kontrola vlády stoupenci hnutí. Populismus a basismo shodně cílí na vyloučené a nezastoupené občany a deklarují změnu jejich postavení. Rozdíl se ale nachází v úloze politického vedení, kdy se v případě populismu lídr dovolává shora k masám a oproti tomu basismo si zakládá na hájení zájmů zdola vytvořeného sociálního hnutí. Charakter postavení v populismu tak snižuje možnost kontroly vedení jeho stoupenci.⁸

Dvořáková, Buben, Němec ve své knize *¡Que el pueblo mande!* označují latinskoamerický populismus za mocenskou strategii a definují její tři rysy:⁹

1. „*Využívá ji politický aktér, převážně charismatický vůdce, vymezující se vůči celé dosavadní politické elitě a stylizující se do role nové síly, který se systematicky odvolává na počet hlasů či masivní lidovou podporu, a s odkazem na tento zdroj legitimacy se necítí povinován respektovat žádné jiné společenské síly a zájmy.*“
2. „*Mocenskou základnu představuje v této strategii lid, v populistickém diskursu a imaginaci homogenní a ctnostný, stavěný do protikladu k početně slabé, ale vlivné elitě (domácí či zahraniční), která je lidu odcizena, nejedná v jeho zájmu a je s ním v antagonistickém vztahu.*“
3. „*Vztah mezi vůdcem a mocenskou základnou je obecně hierarchický, postavený na mobilizaci shora, převážně neorganizovaný a postrádající stabilní a trvalejší organizační instrumenty.*“

8 DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra; BUBEN, Radek; NĚMEC, Jan. *¡Que el pueblo mande!: levicové vlády, populismus a změny režimu v Latinské Americe*. Sociologické nakladatelství (SLON), 2012. s. 180-181.

9 Ibid. s. 182-183.

Autoři dále uvádějí, že k realizaci populistické strategie jsou zapotřebí všechny tři výše zmíněné prvky dohromady. I s ohledem na, pro tyto faktory, příznivé prostředí Latinské Ameriky je ale velmi těžké populistickou strategii dlouhodobě udržet.¹⁰

2. 2. Indigenismus a indigenní politika

Pojem indigenní neboli domorodý je nejčastěji používán pro kmeny nebo ohrožené menšiny lidí postihnuté politickými, kulturními, právními nebo ekonomickými nevýhodami, které nejsou všeobecně platné pro celou společnost dané země. Bez ohledu na demografická fakta, indigenní obyvatelé většinou představují politickou menšinu. Na americkém kontinentu jsou za domorodce obvykle považováni obyvatelé, jejichž předkové nepřišli z Evropy nebo z Afriky pomocí obchodu s otroky.¹¹ Pro koncept domorodosti nebo indigenity je v dnešním globálním světě obtížné najít jednoznačnou definici. Během staletí došlo k míšení původních obyvatel a kolonialistů, a to nejenom fyzicky ale i kulturně. Podstatná část kulturních institucí, které dnes označujeme za indigenní tak v podstatě zahrnují jak původní, tak i evropské prvky.

Samotný pojem indigenismus je různými autory vnímán odlišně. Například Henry Favre označuje indigenismus za myšlenkový proud, který je příznivý k domorodému obyvatelstvu a snaží se je chránit proti nespravedlnostem.¹² Alejandro Marroquín označuje indigenismus jako politiku státu, která „řeší problémy domorodých obyvatel s úmyslem začlenit je do příslušné národnosti“. Indigenismus se tak objevuje jako návrh účasti domorodých obyvatel na procesu národní transformace nebo revoluce, kde je zdůrazňován nárok na půdu. Jako další variantu politiky Marroquín uvádí komunitní indigenismus, který se zaměřuje na posilování a udržení zvyků a praktik menšin. A v neposlední řadě při pokusu o začlenění domorodých obyvatel a jejich území do procesu ekonomického rozvoje a trhu.¹³ Van Cottová kroně inkluze do společnosti

10 DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra; BUBEN, Radek; NĚMEC, Jan. *¡ Que el pueblo mande!: levicové vlády, populismus a změny režimu v Latinské Americe*. Sociologické nakladatelství (SLON), 2012. s. 183.

11 BENJAMIN, Geoffrey. Indigenous Peoples: Indigeneity, Indigeny or Indigenism?. *Routledge Handbook of Asian Law, edited by Christoph Antons, Chapter 22*, 2015.

12 FAVRE, Henri. *El indigenismo*. Fondo de Cultura Económica, México, 1998.

13 MARROQUÍN, Alejandro D. *Balance del indigenismo; informe sobre la política indigenista de América*. 1977.

zdůrazňuje i snahu indigenních hnutí o autonomii a možnost volit si vlastní zástupce či provádět vlastní politická rozhodnutí.¹⁴

2. 3. Indigenní politika v Latinské Americe

Jak již bylo zmíněno, v průběhu historického vývoje se domorodé obyvatelstvo ocitlo na samém kraji společnosti, bez vidiny na zlepšení jejich situace. Boje za práva a zlepšení podmínek domorodých obyvatel se v historii latinskoamerického kontinentu objevují pouze sporadicky. Jisté zlepšení představují 30. léta 20. století, kdy se začíná objevovat snaha o zachování indiánské kulturní tradice.¹⁵ Větší zlom poté představuje konec 70. let, kdy se díky domácí i mezinárodní situaci objevuje podpora samostatných domorodých hnutí. Změna nastává nejenom díky proměně politických režimů napříč Latinskou Amerikou, kdy jsou vojenské diktatury neboli junty, postupně nahrazovány demokraticky zvolenými vládami.¹⁶ Ale také proměny mezinárodního společenství, které se začíná více zajímat o domorodé obyvatelstvo a ochranu jejich základních lidských práv.¹⁷ Tyto snahy jsou dále posíleny v 80. letech, kdy se v regionu začínají objevovat neoliberální reformy, které jsou podporovány významnými mezinárodními aktéry jako například Světovou bankou nebo Mezinárodním měnovým fondem.¹⁸ Dopady neoliberálních reforem a ekonomické globalizace měly velký vliv na vznik velkého množství nových indigenních organizací. Tato nová hnutí si kladla jako cíl konec etnické diskriminace a uznání identity, ale také bojovala s dopady ekonomické transformace na obyčejné lidi, kteří se tak ocitli na pokraji chudoby.¹⁹ Proměna politického systému, aktivního i pasivního politického práva umožnila indigenním hnutím participaci na politickém procesu. Jednalo se například o uznání volebního práva domorodých obyvatel, nebo vymezení určitého počtu křesel v parlamentu pro zástupce etnických menšin.²⁰

14 VAN COTT, Donna Lee. *From Movements to Parties in Latin America*. s. 23 a 228.

15 VAN COTT, Donna Lee. *Latin America's Indigenous Peoples*. s. 129.

16 WIARDA, Howard J., Harvey F. KLINE. *Latin American Politics and Development*. s. 29

17 VAN COTT, Donna Lee: *From Movements to Parties in Latin America : The Evolution of Ethnic Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005., s. 10

18 Ibid. s. 9 - 10.

19 KOHL, Benjamin. *Challenges to Neoliberal Hegemony in Bolivia*. Antipode 38. 2006. s. 304 - 326

20 VAN COTT, Donna Lee: *From Movements to Parties in Latin America*. s. 6-11

3. Juan Evo Morales Ayma a MAS-IPSP

Juan Evo Morales Ayma se narodil 26. října 1959 v aymarské komunitě Isallawi, která se nachází v provincie Sud Carangas departamentu Oruro.²¹ Morales pochází z chudé

²¹ Viz. Příloha č. 1 Politická mapa Bolívie.

rolnické rodiny aymarského etnika.²² Už od raného dětství pomáhal rodičům se pěstováním plodin a hlídáním stáda ovcí a lam.²³ V dospělém věku se odstěhoval do oblasti Chapare a začal se věnovat pěstováním koky. Postupně se z něho stal vůdce pěstitelů koky, kteří se postupně sdružili v sociálních hnutí a začali organizovat protesty proti neoliberální politice prostřednictvím masových pochodů a blokád.²⁴ Díky těmto akcím si postupně získal podporu mezi lidmi, zejména mezi původními obyvateli Bolívie, a to mu výrazně pomohlo, nejenom v jeho prezidentské kandidatuře.

Již jako odborový předák Shromáždění pro nezávislost lidu (*Asemblea por la Soberanía de los Pueblos, ASP*)²⁵ kandidoval v roce 1997 do národního Kongresu. Moralesovi se podařilo získat 69 % hlasů a stal se tak poslancem za provincie Chaparé a Carrasco.²⁶ V roce 1999 se Shromáždění transformovalo na politickou stranu *Movimiento Al Socialismo (MAS)*. Ve stejné době, kdy byl Evo Morales poslancem, zástával úřad prezidenta exdikrátor Hugo Banzer, který vyhlásil tzv. Plán důstojnosti (*Plan Dignidad*). V rámci této akce mělo dojít k rychlejší eradikaci kokových plantáží. Morales z pozice bojovníka za práva pěstitelů vytrvale namítal, že militarizace konfliktu a policejní zásahy proti pěstitelům překračují rámec lidských práv a svobod a označil zásah za „masakr farmářů“. Tato otevřená prohlášení a výtky vůči vládní politice pravděpodobně vedly až k tomu, že byl Morales zbaven mandátu poslance v roce 2002.²⁷ Ztráta poslaneckého mandátů ale paradoxně vedla k získání velké popularity a podpory mezi chudými farmáři a pěstiteli koky.²⁸ Evo Morales tento incident pragmaticky využil v následujících prezidentských volbách v roce 2002, kde kandidoval. V červnových volbách skončil druhý, o pouhých 1,6% hlasů, za Sánchezem de Lozadou z MNR.²⁹ K Moralesově úspěchu zřejmě přispěl i americký velvyslanec, který pár dní před volbami prohlásil, že v případě Moralesova vítězství uvalí USA na

22 PINEDA, Francisco. *Evo Morales, El cambio comenzó en Bolivia : Editorial Almuzara*, 2007. s. 27-112. ISBN: 978-84-96710-45-0

23 HARTEN, Sven. *The rise of Evo Morales and the MAS*. Zed Books Ltd., 2013. ISBN 978-1780321325

24 CIDOB. *Evo Morales Ayma*. [online]. Dostupné z:

http://www.cidob.org/es/documentacio/biografias_lideres_politicos/america_del_sur/bolivia/evo_morales_ayma

25 Jednalo se o politické hnutí zastupující pěstitele koky, farmáře a původní obyvatele.

26 CIDOB. *Evo Morales Ayma*. [online]. Dostupné z:

http://www.cidob.org/es/documentacio/biografias_lideres_politicos/america_del_sur/bolivia/evo_morales_ayma

27 Ibid.

28 MOLDIZ, Hugo. *Bolivia En Los Tiempos de Evo: Claves Para Entender El Proceso Boliviano*. Vyd. 1. México: Ocean Press. 2009. 192 s. ISBN 978-1921438455. s.99-100.

29 CORTE NACIONAL ELECTORAL. [online]. Dostupné z: <https://www.oep.org.bo/>

Bolívii přísné sankce.³⁰ Zejména zástupci původního obyvatelstva brali toto prohlášení jako pokus USA o vměšování se do vnitřních záležitostí Bolívie a podpořil Moralese, který byl už tehdy znám svým odmítavým postojem vůči politice USA.

3. 1. Prezidentské volby 2002

V roce 2002 se po smrti generála Banzera konaly předčasné prezidentské volby, do kterých se zapojil i Evo Morales. Do předvolební kampaně zasáhl proti Moralesovi nejen národní tisk, ale i velvyslanec USA. Deník La Prensa označil Moralese za vůdce teroristického hnutí, kterého je nutné neutralizovat. Velvyslanec USA Manuel Rocha chtěl tuto protikampaň podpořit prohlášením, ve kterém deklaroval, že v případě, kdy by volby vyhrála osoba napojené na obchod s drogami nebo terorismem, USA by zastavily pomoc Bolívii.³¹ Zmíněné prohlášení ale mělo opačný efekt a Moralesovi pomohlo získat větší podporu mezi lidmi. V prvním kole nezískal žádný z kandidátů absolutní většinu, a tak muselo podle volebního zákona dojít k volbě prezidenta Národním kongresem, kde získal více hlasů bývalý prezident Gonzalo Sánchez de Lozada.

Po volbách Morales prohlásil, že je rád, že nebyl zvolen. Strana MAS postrádala profesionální politiky a odborníky a nebyla tak připravena převzít vládu. Z toho důvodu pro ně bylo výhodnější zatím na vládu tlačit zvnějšku, z opoziční pozice.³² V souběžně probíhajících volbách do Kongresu Morales znovu nabyl poslanecký mandát a mohl tak dále hájit zájmy pěstitelů koky a indiánského obyvatelstva.

3. 2. Prezidentské volby 2005

Evo Morales byl poprvé zvolen prezidentem 18. prosince 2005 se ziskem rekordních 53,7% hlasů.³³ Žádnému jeho předchůdci se v minulosti nepodařilo získat ve volbě

30 NY TIMES. World briefing Americas Bolivia. *NY Times*. [online]. [cit. 2019-06-15]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2002/07/12/world/world-briefing-americas-bolivia-us-warns-against-candidate.html>

31 BUBEN, Radek, SOMOGYI, Petr. *Stručná historie států: Bolívie*. 2009. s. 152.

32 Ibid. s. 152-153.

33 ATLAS ELECTORAL DE BOLIVIA. *Tomo I: Elecciones Generales 1979– 2009*. [online]. s. 303 Dostupné z: <http://www.oep.org.bo/>

absolutní většinu³⁴ a vždy tak muselo dojít na druhé kolo volby, ve kterém rozhodují o prezidentovi poslanci. K vítězství mu výrazně pomohly i krvavé zásahy proti demonstrantům protestujícím proti politice tehdejšího prezidenta Gonzala Sáncheze de Lozada. Jedná se také o prvního prezidenta Bolívie indiánského původu, který vyrůstal v chudých podmínkách v rolnické rodině. Jeho původ značně ovlivňuje jeho rétoriku a politiku. Mezi další vlivy patří i kultura původních andských obyvatel. Tento postoj mu přináší značnou podporu napříč obyvateli Bolívie. Po předchozích „divokých“ letech, kdy se v Bolívii střídali prezidenti v rychlém sledu, přinesl Morales do země jistou stabilitu.³⁵ Politika Moralese se označuje jako indigenní, socialistická a populistická. Do jeho programu patří hlavně přiznání všech práv domorodých obyvatel, jako je právo na jazyk, území a účast v politickém procesu.³⁶

Moralesův předvolební program obsahoval 10 základních bodů. Zaměřoval se zejména na oblasti týkající se přírodních zdrojů, vlastnictví půdy, reformy armády a policie, vzdělávání nebo zdravotní péče. Na základě Říjnové Agendy z roku 2003 se také zavázal, že navrátí těžbu ropy a zemního plynu pod kontrolu státu.³⁷ Poslední bod programu obsahoval návrh na vytvoření ústavodárného lidového shromáždění, které by tvořili zástupci všech sociálních skupin. Jejich úkolem by bylo vypracovat ústavu lidu a pro lid Bolívie a položit tím základy nového státu.³⁸

Vítězství Eva Moralese dalo naději obyvatelům Bolívie na změnu způsobu vlády, i jejich dosavadního života. Morales začal po svém zvolení vystupovat jako představitel všech indigenních entit Bolívie a ve svém inauguračním projevu slíbil, že bude usilovat o konec koloniálního státu, sociální nespravedlnosti, diskriminace a nerovností zajištěním právní jistoty a pomocí veřejných a sociálních služeb. Prohlásil také, že bude vládnout čestně, bez korupce, a hodlá spolupracovat s USA v boji proti narkotrafikám.³⁹

34 Rozumí se v demokratických volbách od 80. let 20. století.

35 BRIENEN, Marten. *A Populism of Indignities: Bolivian Populism Under Evo Morales*. Brown J. World Affairs., 2016, 23: 77

36 POSTERO, Nancy. *Morales's MAS government: building indigenous popular hegemony in Bolivia*. Latin American Perspectives, 2010, 37.3: 18-34.

37 MEALLA, Luis T. Por el sí, por el no. Análisis del Referéndum del 2004. s. 23-55 [online]. 2004 [cit. 2019-06-15]. s.23-55 Dostupné z: http://www.cebiae.org/html/desarrollo_doc.shtml?x=10877/

38 CIDOB. *Juan Evo Morales Ayma*. [online]. Dostupné z:

http://www.cidob.org/es/documentacio/biografias_lideres_politicos/america_del_sur/bolivia/evo_morales_ayma

39 RETORICAS.COM. Inaugurační projev Moralese 22.1.2006 (Discurso Investidura Evo Morales Bolivia. *Retoricas.com*. [online]. 2006 [cit. 2018-01-03]. Dostupné z: <http://www.retoricas.com/2010/05/discurso-investidura-evo-morales.html>

Moralesova inaugurace proběhla 21. června 2006 v ruinách Tíwanaku, kde byli přítomni představitelé domorodých skupin z řady latinskoamerických zemí. Evo Morales zde přijal titul nejvyšší aymarské autority *Apu malku* a převzal symbolické aymarské žezlo *bastón de mando*. Tímto aktem se stal duchovním vůdcem všech domorodých obyvatel celého kontinentu.⁴⁰

3. 3. Prezidentské volby 2009

Další prezidentské volby proběhly v prosinci roku 2009. Jednalo se o první volby po vzniku nové ústavy Bolívie, která byla schválena ve všeobecném referendu. Bolívie je v nové ústavě označena za „sociálně unitární, vícenárodnostní, komunitární a právní stát“ a zároveň ukotvuje zvláštní postavení pro indiánská etnika. Evo Morales drtivě zvítězil nad svým hlavním protikandidátem Manfredem Reyesem Villou ziskem 64,2 % hlasů. Tímto vítězstvím se utvrdila politická moc Evo Moralese a jeho vládní strany MAS.

3. 4. Prezidentské volby 2014

I přesto, že prezident Morales v roce 2008 oznámil, že už v dalších prezidentských volbách kandidovat nebude, nakonec ho MAS jako svého kandidáta postavila. Ústava Bolívie ale nedovoluje prezidentovi být znovuzvolen potřetí za sebou, a tak se Morales obrátil na Nejvyšší soud. Soud v dubnu 2013 rozhodl v jeho prospěch. Své rozhodnutí zdůvodnil změnou ústavy v roce 2009, to znamená, že volby z roku 2005 se do limitu nepočítají. Prezident Morales tak v případě výhry splňoval podmínku jednoho znovuzvolení.⁴¹ Ve své předvolební kampani zdůrazňoval dosavadní úspěchy jeho vlády a apeloval na občany, aby svými hlasy umožnili její kontinuitu. Prohlašoval, že pouze on a jeho vláda může zaručit politickou stabilitu, která je potřebná pro pokračující hospodářský růst.⁴² Moralesovi se v říjnu 2014 opět povedlo drtivě porazit svého

40 ALBRÓ, Robert. Actualidades: Bolivia's "Evo Phenomenon": From Identity to What?. *Journal of Latin American Anthropology*. 2006. 11: 2: 408 - 428

41 CENTELLAS, Miguel. The 2014 presidential and legislative elections in Bolivia. *Electoral Studies*, 2015, 30: 1e5.

42 Ibid.

protikandidáta Samuela Doria Medinu ziskem 61 % hlasů. Voleb se zúčastnilo více než 90 % oprávněných voličů.⁴³

Po posledním drtivém vítězství ve volbách se Morales rozhodl pokračovat v realizaci svých cílů i nadále, a tak bylo v únoru 2016 uspořádáno referendum ve kterém se občané vyjádřili k otázce, zda mu bude umožněno ucházet se o post prezidenta i počtvrté. Bolivijci velmi těsně vyjádřili své NE pro legislativní změnu. I přes tento neúspěch nominovala MAS Moralese jako svého kandidáta v prezidentských volbách v roce 2019. A v rámci toho se MAS obrátila na Nejvyšší soud jihoamerických zemí s požadavkem zrušení počtů možných znovuzvolení u veřejných funkcí upravených v ústavě. V prosinci 2017 Nejvyšší soud rozhodl ve prospěch MAS a Evo Morales se tam může znovu ucházet o post prezidenta.⁴⁴

3. 5. Prezidentské volby 2019

Prozatím poslední prezidentské volby se konaly 20. října 2019. Jak již bylo zmíněno, Nejvyšší soud zrušil počty možných znovuzvolení, a tak se mohl voleb účastnit i Evo Morales. V jeho případě se jednalo již o v pořadí páté volby, z nichž čtyři vyhrál hned v prvním kole a stal se tak prezidentem. Moralesovým největším protivníkem byl bývalý prezident Carlos Mesa. Průběh sčítání hlasů i samotné vyhlášení vítěze ale provázelo kontroverzní jednání. Volební soud pozastavil na téměř 24 hodin zveřejňování informací o průběhu sčítání hlasů. Po této odmlce soud veřejnosti oznámil, že po sečtení 95% hlasů získal Morales 46,85%, což by mu podle bolivijského volebního systému oproti 36,73% pro Mesu zajistilo zvolení již v prvním kole. Opozice i následný audit Organizace amerických států označily výsledky voleb za zmanipulované a v zemi začaly protesty požadující opakování voleb.⁴⁵ Pod tlakem událostí oznámil prezident Morales 10. listopadu svoji rezignaci a odletěl do Mexika. Spolu s ním z funkce odstoupil i jeho viceprezident Álvaro García Linera, šéfka Senátu Adriana Salvatierra, šéfka volební komise a další významní političtí činitelé, kteří měli

⁴³ *Resultados de las Elecciones Generales 2014* [online]

⁴⁴ REUTERS. US-Bolivia Politics. *Reuters*. [online]. [cit. 2019-06-15]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-bolivia-politics/bolivian-court-clears-way-for-morales-to-run-for-fourth-term-idUSKBN1DS2ZX>

⁴⁵ THE ORGANIZATION OF AMERICAN STATES. Statement of the Group of Auditors Electoral Process in Bolivia. 10.11.2019. *OAS* [online]. [cit. 2019-12-15]. Dostupné z: https://www.oas.org/en/media_center/press_release.asp?sCodigo=E-099/19

podle ústavy převzít prezidentské pravomoci. Za dočasnou prezidentku země se prohlásila místopředsdkyně bolivijského Senátu Jeanine Áñez, kterou posléze uznal i ústavní soud. Obě komory parlamentu schválily zákon o anulování říjnových voleb a vyhlášení nových voleb na jaro roku 2020. Součástí zákona je i zákaz zvolení osoby, která již odsloužil dvě po sobě následující volební období ve funkci prezidenta.⁴⁶

Zvolením Moralese prezidentem byla narušena tradiční dělba moci určována podle etnického klíče. Předchozí prezidenti pocházeli výhradně z řad kreolsko-mestické ekonomické nebo vojenské elity Bolívie.⁴⁷ Benjamin Kohl nazývá tento fenomén „zvláštní formou andského apartheidu“, která soustavně marginalizovala původní obyvatelé.⁴⁸ Moralesova politika vychází nejen z jeho původu ale také z historie země. Kolonizace, války o území s okolními státy, ovládnutí hospodářsky důležitých dolů a jiných zdrojů surovin cizími investory, to vše také ovlivnilo směr, jakým chce zemi vést. Nechal například zestátnit doly a jiné strategické podniky. Dále zrovnoprávnil všechny obyvatele země a ustanovil všechny jazyky etnických menšin jako státní. Také se snaží respektovat Matku Zemi, což vychází ze staré indiánské tradice. Známy je pro svoji podporu pěstování koky, která je na mezinárodním seznamu zakázaných drog. Koka patří už po staletí ke kultuře bolivijských indiánů a ti se jí nechtějí jen tak vzdát. V rámci války proti drogám se zde zejména USA snažily výrazně pěstování této rostliny omezit. Morales se profiluje jako anti-kapitalista a výrazně vystupuje proti americkému imperialismu.⁴⁹

3. 6. MAS-IPSP

MAS, celým názvem Hnutí za socialismus – Politický nástroj za suverenitu lidu (Movimiento al Socialismo–Instrumento Político por la Soberanía de los Pueblos, MAS-IPSP) se poprvé na Bolívijské politické scéně objevila v roce 1998. Původ MAS můžeme najít v hnutí Sněm za suverenitu lidu (Asamblea por la Soberanía de los

46 REUTERS. Breakthrough in Bolivia as bill for new elections sails through Congress. *Reuters*. [online]. [cit. 2019-12-15]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-bolivia-politics/breakthrough-in-bolivia-as-bill-for-new-elections-sails-through-congress-idUSKBN1XX0J1>

47 JETMAROVÁ, Jana. *Bolívie: vzestup indigenní politiky a vláda Evo Moralese*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2013. ISBN 978-80-7395-726-1

48 KOHL, Benjamin. Bolivia under Morales: A Work in Progress. *Latin American Perspectives*, vol. 37, no. 3, 2010, pp. 107–122. Dostupné z: www.jstor.org/stabl/25700519

49 BRIENEN, Marten. *A Populism of Indignities: Bolivian Populism Under Evo Morales*. *World Affairs.*, 2016, 23: 77

Pueblos, ASP), které vzniklo jako společný politický orgán zastřešující organizace hájící zájmy rolníků a domorodých obyvatel. Jeho předsedou byl Alejo Véliz a místopředsedou Evo Morales.⁵⁰ Právě spory o kontrolu a moc uvnitř ASP mezi Vélizem a Moralesem vedly k v roce 1998 k rozpadu organizace. Evo Morales a jeho příznivci se odrhli a dali vzniku IPSP, v té době ještě bez přívlastku MAS. K tomu došlo po sloučení s Hnutím za socialismus-únzagisté (Movimiento al Socialismo–Unzagista, MAS-U), které vedl David Añez Pedresa. K sloučení došlo z prostého důvodu. Národní volební soud nechtěl uznat IPSP jako politickou stranu a ta tak nemohla kandidovat do všeobecných voleb. Naopak MAS-U byla registrována a uznána volebním výborem.⁵¹ Z názvu bylo vynecháno označení Unzagista a tak se strana od roku 1999 oficiálně nazývá MAS-IPSP. Sloučení provázela kritika Moralese kvůli spojení MAS-U s bývalou fašistickou stranou Bolivijská socialistická falanga (Falange Socialista Boliviana, FSB), která v 50. letech tvrdě vystupovala proti indiánským povstáním.⁵²

Poprvé se nové seskupení zúčastnilo komunálních voleb v roce 1999, ve kterých dosáhlo zisku 3,26 %. Mnohem větší úspěch přišel o tři roky později ve všeobecných volbách v roce 2002. MAS získalo 20,94 % a dostala se tak do Národního kongresu. V roce 2005 už strana získala nadpoloviční většinu a jelikož byl zároveň zvolen Morales do úřadu prezidenta, nic už nebránilo převzetí moci. Výsledek byl pro mnohé velmi překvapivý, nikdo nepředpokládal, že strana dosáhne tak velkého procentuálního zisku. Anria ve své práci uvádí čtyři hlavní elementy, které přispěly ke vzniku a vzestupu strany. Patří mezi ně krize neoliberalismu, silné a neústupné sociální hnutí pěstitelů koky a možnost rozvíjet se v rámci institucionálního systému a v neposlední řadě krize politického systému a státních institucí, které vedlo k masivním protestům na začátku tisíciletí.⁵³ Tento triumf MAS ve volbách v podstatě znamenal dovršení politické, ekonomické a sociální transformace země, o kterou se velkou měrou zasloužilo domorodé a rolnické obyvatelstvo a voličstvo.

50 HARNECKER, Marta, FUENTES, Federico. Instrumento Politico que surge de los movimientos sociales. *Centro Internacional Miranda*. s. 71-74 [online]. 2008. Dostupné z: <http://alainet.org/actives>. s. 71-72

51 Ibid. s. 72–74

52 ALTO, Hugo. *El MAS-IPSP boliviano, entre protesta callejera y la política institucional*. In: Reinventando la nación de Bolivia. Movimientos sociales, Estado y Poscolonialidad. La Paz: Clacso – Plural, 2007. s. 73-81. ISBN: 978-99954-1-092-6

53 ANRIA, Santiago. Social Movements, Party Organization, and Populism: Insights from the Bolivian MAS. *Latin American Politics and Society*, Vol. 55, 2013, pp. 19-46.

MAS bývá označována za hybridní organizaci, která slouží jako politický nástroj sociálních hnutí, indiánů, rolníků ale i střední třídy a intelektuálů.⁵⁴ Strana úzce spolupracuje s řadou sociálních a politických hnutí, některé i do sebe kooptovala.

4. Vnitropolitické změny

Po překvapivém a triumfálním vítězství Evo Moralese v prezidentských volbách v roce 2005 lidé napjatě čekali, jak se bude dařit plnit předvolební sliby nového prezidenta. Ve svém inauguračním projevu přislíbil, že bude usilovat o konec koloniálního státu, sociální nespravedlnosti, diskriminace a nerovností zajištěním právní jistoty a

54 GOBIERNO DE BOLIVIA. *Programa de gobierno MAS-IPSP-Bolivia digna, soberana, y productiva para vivir bien* [online]. 2005. [cit. 2019-06-15]. Dostupné z: <http://www.constituyentesoberana.org/info/?q=node/111/>

fungováním veřejných a sociálních služeb. Přislíbil také posílení demokracie, sám tomu měl přispět čestnou vládou bez korupce a nepotismu.⁵⁵ Jak vycházelo z programu MAS, výsledkem vlády měla být „Bolívie důstojná, svrchovaná a produktivní, ve které by se dobře žilo“.⁵⁶ K provedení těchto reforem bylo zapotřebí vypracovat novou ústavu, na které by se podíleli zástupci lidí z různých sociálních skupin.

4. 1. Ústava Mnohonárodnostního státu Bolívie

Historicky první ústava Bolívie pocházela již z roku 1826 a do roku 2005 se dočkala mnoha změn. Konkrétně se jedná v pořadí 17. výraznou změnu ústavy. Na jejím vzniku i a na všech změnách se ale vždy podílela jenom úzká skupina oligarchie bez podpory širších mas. V Bolívii tak již ještě před nástupem Moralese objevovaly společenské skupiny požadující reformy ústavy, na které by se podíleli zástupci sociálních skupin a byl tak lépe reflektována rozmanitost země. Podle ústavního zákona přísluší pravomoc reformy ústavy ústavodárnému shromáždění, které je svoláno na základě speciálního zákona. K přijetí zákona je zapotřebí schválení 2/3 většinou přítomných poslanců Národního kongresu. Návrh tohoto speciálního zákona byl součástí vládního programu MAS a byl obsažen i ve volebním programu prezidenta Moralese.⁵⁷

Jak prezident Morales avizoval ve svém inauguračním projevu, vyhlásil 6. března 2006 zákon o svolání ústavodárného shromáždění. Zákon stanovil volby do Shromáždění na 2. červenec a první schůzi na 6. srpna téhož roku. Cílem Shromáždění bylo vypracovat maximálně do jednoho roku návrh ústavy, která bude následně schválena v obecném referendu. Zástupci byli voleni občany v přímých volbách a celkově se rozdělovalo 255 křesel. Aby byla zaručena diverzita byla volba rozdělena, o 45 křeslech se rozhodovalo proporčním systémem v jednokolových volbách v každém Bolivijském departamentu. Bolívie je rozdělena na 9 správních oblastí, tj. 5 křesel na každý departement. Zbylých 210 křesel se rozdělovalo do 70 volebních okrsků v celé zemi, ve kterých byli zvoleni vždy první tři kandidáti s nejvyšším počtem hlasů. Jednotliví kandidáti museli být navrženi

⁵⁵ Inaugurační projev Eva Moralese, 22. ledna 2006.

⁵⁶ Stejný název je použit i pro vládní program MAS-IPSP pro období let 2006 – 2010.

⁵⁷ GOBIERNO DE BOLIVIA. *Programa de gobierno MAS-IPSP-Bolivia digna, soberana, y productiva para vivir bien* [online]. 2005. [cit. 2019-06-15]. Dostupné z: <<http://www.constituyentesoberana.org/info/?q=node/111/>> s. 168 – 170.

indiánským národem, občanským sdružením nebo politickou stranou či hnutím.⁵⁸ MAS se podařilo získat absolutní většinu, konkrétně 135 mandátů, ale na vysněnou ústavodárnou 2/3 většinu nedosáhla. Na druhém místě se umístila PODEMOS s 60 křesly.

Již od začátku provázela jednání celá řada problémů, neschopnost dohody nebo hledání kompromisu.⁵⁹ Ve Shromáždění se střetávaly rozdílné koncepce a představy, jak by měla ústava vypadat. Nejvíce se střetávali zástupci ze strany MAS a opozicí, tvořenou stranou PODEMOS a Občanskými komisemi východních departementů. Rozpory se týkaly taky procedurálních otázek, kde se například MAS snažila prosadit změnu počtu potřebných hlasů při schvalování finální verze návrhu.⁶⁰ Z důvodů těchto neshod se Shromáždění ve vymezeném jednom roce nepodařilo schválit ani jeden článek, a tak mu byl Kongresem prodloužen mandát do prosince roku 2007. Shromáždění se nakonec podařilo v prosinci schválit návrh ústavy, která ale obsahovala mnoho sporných a kontroverzních bodů. Podařilo se tak zejména díky nepřítomnosti bojkotujících členů Shromáždění. Návrh nové ústavy vyvolal ve společnosti velkou nespokojenost a na vládu byl vytvářen nátlak. Silnou nespokojenost bylo možné pozorovat zejména v oblasti, které je označována jako Media Luna. Situace vyústila až ve vyhlášení referenda o odvolání prezidenta Evo Moralese a viceprezidenta Álvара García Linera. Lidé se ale vyjádřili pro setrvání obou mužů v úřadu a jejich pozice se naopak díky zisku 68 % hlasů posílila.⁶¹ Výsledky referenda vyvolaly další vlnu masivních protestů a demonstrací. Vláda nakonec tlaku podlehla, a na 21. října 2008 svolala schůzku zástupců MAS a opozice, ve které byly PODEMOS, MNR a UN. Výsledkem schůzky reprezentantů Kongresu byla změna více než sta článků ústavy. Tento krok ve své podstatě znevážil rozhodnutí Sněmovny a byl v rozporu se zákonem, na druhou stranu vedla tato akce ke stabilizaci poměrů v zemi. Upravený text ústavy byl následně 25.

58 PRESIDENTE CONSTITUCIONAL. *Ley especial de Convocatoria a la Asamblea Constituyente*. [Online] 2006. Dostupné z: <http://www.derechoteca.com/gacetabolivia/ley-3364-del-06-marzo-2006.htm>

59 GAMBOA ROCABADO, Franco. Transformaciones constitucionales en Bolivia Estado indígena y conflictos regionales. *Colombia Internacional*, 2010, 71: 151-188..

60 Ibid.

61 WEBBER, Jeffery. Rebellion to Reform in Bolivia. Part III: Neoliberal Continuities, the Autonomist Right, and the Political Economy of Indigenous Struggle. *Historical Materialism*. [Online]. 2008. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/233697687_Rebellion_to_Reform_in_Bolivia_Part_III_Neoliberal_Continuities_the_Autonomist_Right_and_the_Political_Economy_of_Indigenous_Struggle

ledna 2009 přijat v obecném referendu. ANO vyjádřilo 61,43 % voličů při 90 % volební účasti.

4. 2. Charakteristika ústavy

Nová ústava je členěna na 411 článků, 10 přechodných ustanovení, jedno rušící a jedno závěrečné ustanovení. Celý text je rozdělen do pěti částí. V první části jsou definovány základní ustanovení státu a také základní práva, povinnosti a garance občanů. Další části pojednávají o funkčním dělení státu, teritoriálním rozdělení státu, strukturou státu a ekonomického rozdělení, a poslední částí strukturou norem a ústavních změn.⁶² Oproti předchozí ústavě, která měla pouze 234 článků, je tedy rozsáhlejší. Změněna byla i formální stránka ústavy. Jednotlivé části jsou jinak uspořádány a byly změněny i názvy některých institucí a orgánů. Národní kongres se nově nazývá Mnohonárodnostní legislativní shromáždění (*Asemblea Legislativa Plurinacional*), které se skládá z Poslanecké sněmovny (*Cámara de Diputados*) a Senátu (*Cámara de Senadores*). Nově také ústava začíná Preambulí, která v předchozí ústavě chyběla. V preambuli je Bolívie popisována jako stát založený na účtě a rovnosti všech, na principech suverenity, důstojnosti, solidarity a harmonie, který opustil od koloniálního, republikánského a neoliberálního státu. Objevuje se zde i odkaz na andskou indigenní kosmovizi a snaha o konstrukci nového národního mýtu na kosmovizi založeného.⁶³ Novou formu státu definuje první článek ústavy, podle kterého je Bolívie unitárním sociálním státem komunitárního vícenárodního práva. Státem svobodným, nezávislým, svrchovaným, demokratickým, interkulturním a decentralizovaným.⁶⁴ Z Bolívie se tak místo republiky stává mnohonárodnostní stát. Paradoxně ale hned v první části můžeme najít v článku, týkajícím se formy vlády, pojem Republika Bolívie.

Mezi hlavní body ústavy patří především řada změn v oblasti práv původních obyvatel. Nově jim je přiznáno právo na sebeurčení, náboženské vyznání a zachování tradic a zvyků. Mezi úřední jazyky země je nově zahrnuto všech 36 jazyků indiánských skupin,

62 ESTADO PLURINACIONAL DE BOLIVIA. *Constitución Política del Estado (CPE)*. [Online] 2009. Dostupné z: https://www.oas.org/dil/esp/Constitucion_Bolivia.pdf

63 JETMAROVÁ, Jana. *Bolívie: vzestup indigenní politiky a vláda Evo Moralese*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2013. s. 155.

64 ESTADO PLURINACIONAL DE BOLIVIA. *Constitución Política del Estado (CPE)*. [Online] 2009. Dostupné z: https://www.oas.org/dil/esp/Constitucion_Bolivia.pdf

kterým je také zaručeno rovnocenné postavení ve společnosti. Tímto aktem tak došlo poprvé v historii Bolívie ke zrovnoprávnění původního obyvatelstva. V rámci zachování tradic je v ústavě vymezena i územní autonomie, která zajišťuje pro domorodé obyvatelstvo možnost vlastní vlády a legislativního rozhodování na jejich území. Dále je zaručeno respektování všech náboženství, indiánských světonázorů a kosmovizí. Z toho důvodu je samotný stát označen jako nábožensky neutrální. Katolická víra tím pádem přestává být oficiálním náboženstvím. V rámci zachování tradic a zvyků se také v mnoha směrech kontroverzní koka stala kulturním dědictvím a faktorem sociální soudržnosti.⁶⁵ Nově jsou také mezi státní symboly zařazeny wiphala, kokarda, květ kantura a květ patujů. Tyto státní symboly ale nereprezentují všechny Bolivijce jako celek, jelikož jsou spojeny a různými oblastmi Bolívie.⁶⁶

4. 3. Politický systém Bolívie

S nástupem Evo Moralese k moci je úzce spojena i naděje na vyřešení politické i ekonomické krize, která v té době v Bolívii probíhala. Nový způsob vládnutí, a především nová ústava se snaží překlenout propast mezi občanskou společností a státem.⁶⁷ Nová Ústava z roku 2009 institucionalizovala účast společnosti v části rozhodovacího procesu a umožnit občanské společnosti účastnit se politických rozhodnutí a vykonávat kontrolu nad veřejnou správou země. Nová ústava výslovně přijímá participační, reprezentativní a komunitární formy demokracie. K tomu dopomáhají referenda, kterých se již v minulosti několik konalo. Výrazně posílena jsou i práva domorodého obyvatelstva jako je uznání jejich kultury a jazyka nebo větší míry autonomie. Domorodý životní styl se stal novým způsobem vlády.

Státní moc je v Bolívii tradičně rozdělena na zákonodárnou, výkonnou a soudní. Nově se ale v ústavě objevuje i moc čtvrtá, moc volební.

65 VACA, Mery. Bolivia 10 grandes cambios. [online]. *BBC Mundo* 2009. [cit. 2019-05-22]. Dostupné z: <

http://www.bbc.co.uk/spanish/specials/1224_referendo_boliv/index.shtml/>

66 JETMAROVÁ, Jana. *Bolívie: vzestup indiánské politiky a vláda Evo Moralese*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2013. s.162

67 Ibid. s.156

Volba do Poslanecké sněmovny probíhá na dvou úrovních. V každém departamentu je polovina křesel volena v jednomandátových obvodech, prostřednictvím jednokolového většinového volebního systému. O druhé polovině křesel se rozhoduje ve vícemandátových obvodech při použití proporcionalního volebního systému.⁶⁸ Počet Senátorů oproti předchozí ústavě rozšířil na 36 z původních 27. Senátoři jsou voleni proporcionalním volebním systémem vždy 4 zástupci z každého z 9 departamentů.⁶⁹ Článek 26 Ústavy ukládá volební povinnost občanům starším 18 let. Obě komory tvoří Mnohonárodnostní legislativní shromáždění (*Asemblea Legislativa Plurinacional*).

Moc výkonná náleží v Bolívii prezidentovi republiky, viceprezidentovi republiky a ministerské radě.⁷⁰ Nová ústava mění způsob volby prezidenta. Nově je ke zvolení prezidenta zapotřebí získat minimálně 51 % platných hlasů, nebo minimálně 40 % hlasů v případě, že se nejméně úspěšnějšímu kandidátovi podařilo dosáhnout o 10 % hlasů více než druhému v pořadí. Případné druhé kolo se koná do 60 dnů od voleb a účastní se ho dva nejméně úspěšnější kandidáti z prvního kola. Kongres tak byl z procesu volby úplně vyloučen. Občané mají možnost zrušením mandátu odvolat prezidenta. Funkční období prezidenta je pětileté s možností jednoho znovuzvolení.⁷¹ Právě tato úprava umožnila prezidentovi Moralesovi kandidovat i v roce 2014. Jak již ale bylo zmíněno dříve, tento článek byl v roce 2017 zrušen soudem.

Ústava také rozšířila pravomoci prezidenta a posílila tak jeho pozici. Nově může prezident vydávat prezidentské dekrety a rozhodnutí bez dalšího vysvětlení. Dále může nově předkládat legislativnímu shromáždění návrhy zákonů, které mají prioritu. Návrhy se ale musí týkat urgentních ekonomických záležitostí. Restrukturalizace výkonné moci byla i jedním z bodů vládního programu MAS. Záměrem bylo zpřehlednit a zefektivnit celý systém a snížit objem veřejných výdajů.⁷² Zaniká například Ministerstvo lidové participace a Ministerstvo pro problematiku původního obyvatelstva. Naopak nově vzniká Ministerstvo kultury nebo Ministerstvo institucionální transparence a boje proti korupci.

68 Článek 146 Ústavy.

69 Článek 148 Ústavy.

70 Článek 165 Ústavy.

71 Článek 168 Ústavy.

72 CONSTITUYENTE SOBERANA. *Programa de gobierno MAS-IPSP-Bolivia digna, soberana, y productiva para vivir bien* [online]. 2005. Dostupné z: <http://www.constituyentesoberana.org/info/?q=node/111/> s. 93.

Soudní moc je vykonávána prostřednictvím Nejvyššího soudu spravedlnosti (*Tribunal Supremo de Justicia*) a Mnohonárodnostním ústavním tribunálem (*Tribunal Constitucional Plurinacional*). Jednotliví soudci jsou podle nové ústavy voleni přímou volbou občanů. V případě nejvyššího soudu prvně vybere Mnohonárodnostní shromáždění kandidáty, ze kterých jsou následně přímo voleni soudci. Funkční období je 6 let bez možnosti znovuzvolení.⁷³

V nové ústavě je také nově stanovena pravidla vykonávání původní indiánsko-rolnické jurisdikce (*jurisdicción indígena originaria campesina*). Čtvrtá část ústavy legitimizuje lokální indiánské soudy, založené zejména na zvykovém právu. Jurisdikce je vyčleněna ze soustavy obecných soudů a netvoří žádný ucelený právní řád. Absence vymezení jednotlivých norem tak vede k absenci právní jistoty. Skupiny původních obyvatel mají pravomoc vykonávat svá vlastní soudní řízení, založené na vlastních normách a hodnotách.⁷⁴

Bolivijská ústava z roku 2009 vytyčuje i nový, čtvrtý pilíř státní moci, a to moc volební. Jeho orgánem je Nejvyšší volební soud (*Tribunal Supreme Electoral*), který se skládá ze sedmi členů, z nichž alespoň dva musí být zástupci indiánských etnik. Šest členů je voleno kvalifikovanou většinou legislativním shromážděním a zbylého člena jmenuje přímo prezident. Volební soud se primárně stará o organizaci voleb a dohlíží na volební průběh, spravuje také registr voličů.⁷⁵

73 Článek 181 Ústavy.

74 Článek 190-192 Ústavy.

75 Článek 206-208 Ústavy.

5. Zahraniční politika

Zahraniční politika Bolívie je determinována geografickou polohou státu ve vnitrozemí, bohatostí na surovinové zdroje a také pěstováním koky. Bolívie tradičně udržovala normální diplomatické vztahy se všemi státy světa kromě Chile, což je způsobené vzájemným konfliktem, tzv. druhou tichomořskou válkou. V případě Bolívie můžeme sledovat tři historicky určené směry zahraniční politiky. Patří mezi ně již zmíněný specifický vztah s Chile, vztahy s ostatními sousedními státy a jako poslední vztahy s USA.

S nástupem Evo Moralesem do prezidentského úřadu přišel zásadní zlom. Zahraniční politika se začala intenzivněji zaměřovat na levicově orientované země, zejména na Kubu a Venezuelu, často označované za tzv. protiamerické hráče. Moralesovi vazby na představitele socialistických režimů v regionu Latinské Ameriky byly zřejmé už před prezidentskými volbami v roce 2005. Morales neskrýval, že se osobně stýká s venezuelským prezidentem Hugo Chávezem, kubánským prezidentem Fidelem Castrem a Danielem Ortegou, prezidentem Nikaraguy.⁷⁶ Vše potvrdily i jeho první zahraniční návštěvy v roli prezidenta které vedly do Venezuely a na Kubu. Tímto krokem jasně ukázal náklonost k protiamerickému táboru. Hlubší spolupráce s Kubou a Venezuelou byla později i stvrzena paktem podepsaným 29. dubna v Havaně. V rámci paktu vznikl návrh na levicovou alternativu zóny volného obchodu FTAA, která byla výrazně podporována USA.

Velmi specifickou oblastí v rámci zahraniční politiky Bolívie je tzv. koka-diplomacie, pomocí které se Morales snaží o zrušení klausule Jednotná úmluvy o omamných látkách⁷⁷ přijaté roku 1961 v rámci OSN. Součástí této konvence je definice keře koky, ale i snaha o redukci kokových polí. Prezident Morales se snaží primárně zrušit zákaz pěstování koky k běžnému používání.⁷⁸ Je také autorem tvrzení, že „*koka není kokain*“. Bolívijským diplomatům se postupně podařilo za pomoci Španělska velkou část zemí

76 FARAH, Douglas. INTO THE ABYSS: BOLIVIA UNDER EVO MORALES AND THE MAS. *International Assessment and Strategy Center*. 2009. [online]. Dostupné z: http://www.strategycenter.net/docLib/20090618_IASCIIntoTheAbyss061709.pdf

77 Přeloženo z anglického „*UN Single Convention on Narcotics and Drugs*“.

78 IDNES.CZ. Koku si žvýkejte v Bolívii, brzdil Langer prezidenta Moralese. 2009. *iDnes.cz*. [online]. Dostupné z: https://zpravy.idnes.cz/koku-si-zvykejte-v-bolivii-brzdil-langer-prezidenta-moralese-pts-/zahranicni.aspx?c=A090311_141550_zahranicni_zra

k podpoře tohoto zákazu. Celý proces ale nakonec zhatily USA, které v lednu 2009 vnesly námitku a tím pádem nedošlo k následnému hlasování. V reakci na tuto událost odstoupila Bolívie v 2012 od úmluvy. V roce 2013 se k úmluvě opět přidala, ale vynutila si výjimku, týkající se pěstování koky. Koka má pro Bolívii zásadní hospodářský ale i kulturní význam a jejím hájením si prezident Morales získává u veřejnosti popularitu a uznání. Na základě dohody z 5. zasedání mezi Evropskou Unií a Bolívií z roku 2005 je Bolívie povinna spolupracovat se sousedními státy v rámci boje proti drogám.⁷⁹ Problém narkotrafik je nejenom v regionu Latinské Ameriky velmi diskutované téma a ke zlepšení situace je zapotřebí úzká spolupráce postižených zemí. Došlo tak k zavedení hraničních kontrol a k celkové úzké spolupráci s Peru a Paraguayí.

80

5. 1. Vztah Bolívie a USA

Spojené státy Americké měly s Bolívií historicky velmi blízké a dobré vztahy. Od 40. let 20. století Američané poskytovali andskému státu rozvojovou pomoc, která měla za cíl zlepšit ekonomickou a politickou situaci v zemi. USA se tímto snažila upevnit v zemi antisocialistickou a protinarkotickou politiku.⁸¹ V rámci boje proti drogám začali v 70. letech 20. století v Bolívií přímo působit agenti americké federální agentury DEA (Drug Enforcement Administration).⁸² Dobré vztahy mezi státy dokládá i odpuštění části dluhu ve výši 341 miliónů dolarů, které měla Bolívie vůči USAID (United States Agency for International Development, Agentura Spojených států amerických pro mezinárodní rozvoj).⁸³ USA podporovaly Bolívii ještě mezi léty 2000-2007, kdy země dostala okolo 728 milionů amerických dolarů v rámci boje proti drogám.⁸⁴ Problém s drogami se v Bolívií týká zejména pěstování plodiny koky, ze které se následně vyrábí kokain. Koka patří už po staletí ke kultuře bolívijských indiánů, ale v rámci války proti

79 5th EU-Bolivia High Level Dialogue

80 Report on the Generalised Scheme of Preferences during the period 2014 – 2015: Bolivia – GSP+ Assessment [online]. 2016, s. 54 - 55

81 DeSHAZO, Peter. Bolivia's Constitutional Vote: Implications for the Future. Washington, DC. *Center for Strategic and International Studies*. 2009. [online]. Dostupné z: http://csis.org/files/media/isis/pubs/hf_v17_01.pdf

82 MOLDIZ, Hugo. *Bolivia en los Tiempos de Evo: Claves para Entender el Proceso Boliviano*. Ciudad de México: Ocean Sur, 2009. ISBN 978-1-921438-14-1., str. 48-52

83 BUREAU OF WESTERN HEMISPHERE AFFAIRS. *U.S. Relations With Bolivia.. Fact Sheet*. January 27, 2017. [online]. Dostupné z: <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/35751.htm#foreign>

84 RIBADO, Clare. *Bolivia: Political and Economic Developments and Relations with the United States*. Congressional Research Service. 2007.

drogám se zde zejména USA snažily výrazně pěstování této rostliny omezit. Zásahy do pěstování tradiční plodiny vedly k silné antipatii místního obyvatelstva vůči Američanům. Této změny společenské nálady využil ve svých volebních kampaních prezident Evo Morales. Ve svých projevech dával silně najevo svůj negativní postoj vůči USA a nabádal k boji s americkým imperialismem.⁸⁵

Jak se dalo z volební kampaně předpokládat, po nástupu Eva Moralese k moci došlo k viditelnému zhoršení vztahů s USA. Nový prezident zásadně odmítal jakoukoliv kooperaci s USA při jejich snaze o eradikaci koky. Zástupce USAID Adolf Franco následně upozornil na zavádění nedemokratických reforem a konsolidace výkonné moci výhradně do rukou prezidenta. Konfrontace mezi Moralesem a zástupci USA vedla v červnu 2008 k vyhoštění pozorovatelů Americké agentury pro mezinárodní rozvoj (USAID) a inspektorů Národního úřadu pro kontrolu obchodu s drogami (DEA). Posléze téhož roku Morales prohlásil amerického velvyslance Phillipa Goldberga za *persona non grata*. Obvinil ho z protivládního spiknutí, jelikož se Goldberg stýkal se zástupci protivládní opozice, vůdci občanských hnutí a představiteli armády.⁸⁶ Morales prohlásil, že „*Americký velvyslanec vede konspirační praktiky proti demokracii a chce, aby se Bolívie rozpadla... a proto jsem prohlásil Philipa Goldberga za persona non grata*“.⁸⁷ Bolivijský prezident ale nepředložil relevantní důkaz o spojení Goldberga s opozicí. Američané v reakci na událost vyhostili velvyslance Bolívie Gustava Guzmanu.⁸⁸ Tehdejší prezident USA George Bush používal proti Moralesovi velmi ostrou rétoriku a jako důsledek nespolupráce v protidrogové oblasti zařadil Bolívii na tzv. černou listinu států, které podporují výrobu narkotik. Následovalo zrušení obchodních preferencí pro výrobky z Bolívie v rámci Andean Trade Promotion and Drug Eradication Act (ATPDEA).

Po zvolení Baracka Obamy za prezidenta USA došlo k lehkému vylepšení vzájemných vztahů obou zemí. Po vítězném ústavním referendu v lednu 2009 americká administrativa pogratalovala Moralesovi k výsledku a uvedla, že se těší na spolupráci s

85 MURPHY, Patrick. Cocalero. *Foreign Policy Blogs Network*. [online]. 2007. Dostupné z: <http://globalfilm.foreignpolicyblogs.com/2010/11/11/cocalero-2007/>

86 MOLDIZ, Hugo. *Bolivia en los Tiempos de Evo: Claves para Entender el Proceso Boliviano*. Ciudad de México: Ocean Sur, 2009. ISBN 978-1-921438-14-1.

87 MCDERMOTT, Jeremy. Bolivia expels US ambassador Philip Goldberg. *The Telegraph*. September 12th, 2008.

88 BUREAU OF WESTERN HEMISPHERE AFFAIRS. *U.S. Relations With Bolivia*. Fact Sheet. January 27, 2017. [online]. Dostupné z: <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/35751.htm#foreign>

bolivijským lidem. A i Morales chtěl využít nástupu levicového amerického prezidenta k pozvednutí bilaterálních vztahů. Morales svůj úmysl argumentoval tím, že oba prezidenti mají mnoho společného, zejména původ v historicky utlačovaných skupinách obyvatelstva a politickou orientaci. Bolivijský prezident ale zároveň vyloučil návrat inspektorů DEA a uvedl, že Bolívie je schopna bojovat proti drogám bez cizí pomoci.⁸⁹ Vztahy mezi Spojenými státy a Bolívií se dále zhoršily v červenci 2013, kdy došlo k závažnému diplomatickému incidentu. Při zpáteční cestě z Ruské federace bylo letadlo prezidenta Moralese donuceno přistát na letišti ve Vídni kvůli podezření, že se na palubě skrývá bývalý technik amerických tajných služeb a hledaná osoba Edward Snowden. Letadlu bylo povoleno odletět až druhý den, potom co Rakousko potvrdilo, že Snowden se na palubě nevyskytuje. Morales prohlásil, že Spojené státy vyvíjely tlak na evropské země, aby nedovolily letadlu vletět do jejich vzdušného prostoru. Po přeletu do La Paz se Morales vyhrožoval uzavřením amerického velvyslanectví v La Paz, když uvedl: „*Nepotřebujeme velvyslanectví Spojených států*“.⁹⁰

V roce 2017 se USA a Bolívie rámcově dohodly na obnově zastoupení velvyslanců svých zemí. Ale ve stejné době bolívijský představitelé straně obvinili USA z politických zásahů v zemi, a dokonce i z pokusů destabilizovat Moralesovu vládu. Vzhledem k dlouhé historii zasahování USA do politiky latinskoamerických států, má toto obvinění velký vliv na místní obyvatelstvo a podporuje antiamerickou náladu ve společnosti. Je zřejmé, že USA bude i nadále mít zájem o ovlivňování situace v Bolívií, a to nejenom z důvodu velké produkce koky. Dá se tedy konstatovat, že politika orientovaná na USA byla s nástupem nového prezidenta potlačena a místo toho Morales zaujal antiamerikanistický postoj. Konfrontace mezi USA a Moralesem vyústily v zavedení vízové povinnosti pro občany USA.⁹¹

Spojené státy Americké jsou také obviňovány z ovlivnění ústavního referenda v roce 2016. Manipulace USA údajně způsobila odmítnutí ústavní změny v referendu, které by umožnilo Evu Moralesovi znovu se ucházet o post prezidenta.⁹² Proti Moralesovi byla

89 REUTERS. Bolivia's Morales seeks better ties with Obama. *Reuters*. [online]. [cit. 2019-06-15]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-bolivia-morales-un/bolivias-morales-seeks-better-ties-with-obama-idUSTRE4AG7ET20081117>

90 WRIGHT, David; KREISSL, Reinhard. European responses to the Snowden revelations: A discussion paper. *IRISS (Increasing Resilience in Surveillance Societies) Consortium*, 2013.

91 GOBIERNO DE BOLIVIA. *Consulado General de Bolivia Washington, DC*. [online]. Dostupné z: <http://www.boliviawdc.org/consulate/visas>

92 Bolívijská ústava dovoluje pouze jedno znovuzvolení.

vedena kampaň, v rámci které byly společnostmi šířeny zprávy o jeho napojení na korupci, nepotismus ale třeba i o nemanželském dítěti. I přes výsledek referenda ale Nejvyšší soud v prosinci roku 2017 vydal rozhodnutí, že všechny veřejné funkce by neměly mít určený počet funkčních období, jak je tomu uvedeno v ústavě. Toto rozhodnutí umožní Moralesovi znovu kandidovat v prezidentských volbách v roce 2019. V návaznosti na tyto události se den referenda tedy 21. února, začal v Bolívii označovat jako „*Día de la Mentira*“, neboli v překladu „*Den lži*“.⁹³ Washington už údajně pracuje na blokování Moralesovi renominaci v roce 2019.

5. 2. Region Latinské Ameriky

Bolívie je členem řady mezinárodních a regionálních organizací. V regionu se Bolívie podílela na vzniku Andského společenství národů, založeného 26. května 1969. Tato celní unie vznikla s úmyslem spolupráce andských států v ekonomické a sociální rovině. V současnosti jsou jejími stálými členskými státy Bolívie, Ekvádor, Kolumbie a Peru. Od roku 2006 je také členem Bolívarovského svazu pro lid naší Ameriky (Alianza Bolivariana para los Pueblos de Nuestra América, ALBA). ALBA byla založena v roce 2004 Kubou a Venezuelou za účelem spolupráce v oblasti sociální, ekonomické a politické integrace.⁹⁴ Organizace je známá především jako opozice proti Americké zóně volného obchodu (Free Trade Area of Americas, FTAA). Dále se Bolívie roku 2012 stala přistupujícím členem MERCOSURu. V roce 2015 splnila všechny podmínky pro přijetí, ale úplná ratifikace vstupu ještě nebyla realizována. Pro plné členství je nutné přijmout veškerou legislativu organizace, což může trvat roky.

5. 2. 1. Chile

Jak už bylo uvedeno v úvodu, vztahy mezi Bolívii a Chile jsou napjaté. Tato situace panuje od tzv. Válce v Pacifiku, která proběhla mezi lety 1879-1884 mezi Bolívii, Chile a Peru. V důsledku konfliktu přišla Bolívie o část území a tím i o přístup k moři. Přístup

93 THE GUARDIAN. Evo for ever? Bolivia scraps term limits as critics blast 'coup' to keep Morales in power. *The Guardian*. [online]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2017/dec/03/evo-morales-bolivia-president-election-limits>

94 ALBA INFO. *Information on The Bolivarian Alliance*. [online]. Dostupné z: <https://albainfo.org/>

k moři je z mnoha hledisek strategicky důležité a tento požadavek je a byl klíčovým tématem politických programů bolívijských vlád. Po třinácti letech pauzy došlo k dočasnému obnovení diplomatických vztahů způsobené sblížením Banzera a Pinocheta v letech 1973-1975.⁹⁵ Banzera se snažil vyjednat pro Bolívii dohodu týkající se správy přístavu Arica, jednání ale selhalo a k dohodě nedošlo.⁹⁶ Vzájemné vztahy obou zemí tak opět zůstaly pouze na konzulární linii.

K dalšímu pokusu o navázání vztahů došlo s nástupem Evo Moralese do funkce prezidenta. Už v červenci 2006 se Moralesovi podařilo uzavřít s tehdejší prezidentkou Chile Michele Bachelete dohody obsahující 13 bodů. Dohody se týkají zejména vzájemné spolupráci v oblasti mezinárodní bezpečnosti, vědy a technologií, správy vodních zdrojů a energie.⁹⁷ Obě strany se také snažily vyjednávat o přístupu k Tichému oceánu pro Bolívii. Vláda dokonce i do nové ústavy z roku 2009 začlenila článek, který deklaruje nárok Bolívie na ztracené území i přesto, že k žádné dohodě nedošlo.⁹⁸

Morales se snažil pokračovat v jednání i po zvolení Sebastián Piñery za prezidenta Chile. Nicméně Piñera již během své prezidentské kampaně jasně uvedl, že jeho vláda nebude vyjednávat s Bolívii o umožnění přístupu k moři. Na základě těchto Piñerových prohlášení oznámil prezident Morales úmysl dosáhnout svého cíle za každou cenu a když bude třeba, obrátí se na mezinárodní soud.⁹⁹ K tomuto kroku nakonec opravdu došlo a Bolívie se v roce 2013 obrátila se na Mezinárodní soudní dvůr v Haagu se žalobou na Chile o navrácení ztraceného území. Chile se proti žalobě ohradila a žádala zamítnutí na základě mírové dohody uzavřené v roce 1904 mezi Bolívii a Chile, ve které je pevně stanovená hranice mezi státy. Mezinárodní soudní dvůr ale rozhodl, že v procesu bude pokračovat. Soudní spor trvá dodnes a napětí mezi oběma státy

95 ANDEAN INFORMATION NETWORK. "Sea Day:" Bolivia-Chile Relations Afloat Despite Historic Clashes. *Andean Information Network*. [online]. 2010. Dostupné z: <http://ain-bolivia.org/2010/03/%E2%80%9Cseaday%E2%80%9D-bolivia-chile-relations-afloat-despite-historic-clashes/>

96 BUBEN, Radek; SOMOGYI, Petr. *Stručná historie států: Bolívie*. 2009. s.177

97 ARANGUA, Rodrigo. Rescued Relations. *Foreign Policy*. [online]. 2010. Dostupné z: http://www.foreignpolicy.com/articles/2010/10/14/rescued_relations?page=full

98 UPI.COM. Chile sets terms for Bolivia sea corridor. *UPI.com*. [online]. Dostupné z: http://www.upi.com/Business_News/Security-Industry/2010/12/07/Chile-sets-terms-for-Bolivia-seacorridor/UPI-49861291762824/

99 IDNES.CZ. Bolívie se chce soudit o pobřeží, které ztratila ve válce s Chile. *iDnes.cz*. [online]. Dostupné z: https://zpravy.idnes.cz/bolovie-chce-zacalovat-chile-u-mezinarodnich-soudu-kvuli-pristupu-k-mori-1q9/zahranicni.aspx?c=A110324_170343_zahranicni_brm

nepolevuje. Podle politického programu Moralesovy vlády, vytyčeného do roku 2020, je znovuzískání přístupu k moři jedním z hlavních cílů.¹⁰⁰

5.3. Vztahy s Evropskou Unií

Evropská komise začala navazovat diplomatické vztahy s Bolívií již v roce 1968, v rámci dohod s Andským paktem. Vzájemná spolupráce zemí Latinské Ameriky a Evropské unie je založena na pomoci v překonávání sociálních problémů a na boji proti drogám. V současné době se Bolívie řadí mezi největší příjemce unijní rozvojové pomoci v regionu Latinské Ameriky. Jak vychází z dokumentu Unie k Bolívií z roku 2007, EU plná očekávání podporovala nový režim prezidenta a doufala ve zlepšení sociální nerovnosti v zemi. V rámci zahraniční politiky je EU pro Bolívií šance, jak omezit nebo dokonce ukončit závislost na pomoci od Spojených států amerických. V dokumentu jsou vytyčeny tři základní body vzájemné spolupráce. Jedná se o vytváření ekonomických příležitostí pomocí řádného zaměstnání lidí, boji proti ilegální produkci drog a jejich distribuci a o integraci do oblasti správy vodních zdrojů. Mezi lety 2007–2013 dostala Bolívie 249 milionů EUR v rámci programu rozvojové spolupráce Development Cooperation Instrument, který poskytoval rozvojovou pomoc 47 rozvojovým zemím.¹⁰¹ Peníze byly použity hlavně na plnění výše zmíněných prioritních oblastí.

V následujících letech byl pro Bolívií představen Víceletý indikativní program (Multiannual Indicative Programme, MIP), který byl rozdělen na dvě období. První proběhlo mezi lety 2014–2016 v rámci kterého obdržela Bolívie pomoc v rozsahu 164 milionů EUR.¹⁰² Program se opět zaměřoval na tři hlavní oblasti. Nově se agenda zaměřuje na reformu soudního systému, která nahradila vytváření ekonomických příležitostí. Na boj proti ilegálním drogám je v rámci programu vyhrazeno přes 50 % z celkového rozpočtu. V druhém období mezi lety 2017–2020 se počet prioritních oblastí rozšířil na číslo osm. Strategické cíle jsou stanoveny ve Společné evropské

100 PROGRAMA DE GOBIERNO 2015-2020: *Bolivia: Juntos vamos bien para Vivir Bien* [online]. 2014. Dostupné z: http://www.nationalplanningcycles.org/sites/default/files/planning_cycle_repository/bolivia_plurinational_state_of_programa_de_gobierno_2015-2020.pdf

101 Program probíhal mezi lety 2008 – 2013.

102 GOBIERNO DE BOLIVIA. *Multiannual Indicative Programme 2014-2016*. [online]. Dostupné z: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/20150622_mipbolivia20142016_es.pdf

strategii (Joint European Strategy, JES).¹⁰³ Nově je tedy pozornost zaměřena na oblast kultury a cestovního ruchu, rozvoj venkova, vzdělávání, životní prostředí a změnu klimatu, zdravotnictví, zaměstnanost, hospodářský rozvoj a v neposlední řadě i boj proti drogám. Orientační finanční v tomto období činí 531 až 575 milionů EUR.¹⁰⁴ V souvislosti s tímto programem představila bolivijská vláda svou vizi o rozvoji ve Vlastenecké agendě 2025 (Agenda Patriótica 2025), model plánování rozvoje v Bolívii. A následně v rámci agendy byl v roce 2015 vypracován Plán hospodářského a sociálního rozvoje (Plan de Desarrollo Económico y Social, PDES).¹⁰⁵ Programy a strategie EU jsou vypracovávány v širším kontextu vnějších politik EU, zejména v Agendě změn a strategickém rámci EU a také Akčním plánem pro lidská práva a demokracii.

103 GOBIERNO DE BOLIVIA. *Multiannual Indicative Programme for 2017-2020*. [online]. Dostupné z: <https://www.gtai.de/GTAI/Content/DE/Trade/Fachdaten/PRO/2017/09/Anlagen/PRO201709065006.pdf?v=1>

104 Ibid.

105 GOBIERNO DE BOLIVIA. *Agenda Patriótica 2025*. [online]. Dostupné z: <http://extwprlegs1.fao.org/docs/pdf/bol141864.pdf>.

Závěr

Nástup Evo Moralese do funkce prezidenta v roce 2006 znamenal pro Bolívii proměnu politické sféry, ale také naději na změnu k lepšímu. Zásadním se stal rok 2009, kdy byla v referendu schválena nová ústava Mnohonárodnostního státu Bolívie. Nová ústava přináší mnoho změn v legislativě i exekutivě ale hlavně výrazně rozšiřuje práva a povinnosti domorodého obyvatelstva.

Cílem bakalářské práce bylo zkoumat změnu politického systému Bolívie po nástupu Evo Moralese do úřadu prezidenta země a následně jaký tato změna měla vliv na zahraniční politiku Bolívie. Pozornost byla zaměřena na změny institucionálních základů politického systému a formy vládnutí a na proměnu fungování politického systému Bolívie.

Politický režim v Bolívii lze označit za „demokracie sociálních hnutí“ neboli „basismo“. Důležitou roli zde hraje občanská společnost a vláda si nemůže dovolit nerespektovat názory, které přicházejí zdola, od původních členů sociálních hnutí, i když může v tomto typu demokratického režimu vystupovat i vůči opozici autoritářsky, jak to Evo Morales dělá. Pokud by držitelé moci přestaly dlouhodobě respektovat požadavky jdoucí zdola, ustavil by se jiný model vládnutí. Bolivijský režim je tedy stále velmi nestabilní, protože stát nevykonává svou moc rovnoměrně. Snaží se o začlenění řady nestátních autorit, jako jsou indiánské komunity, do systému vládnutí, ale zároveň se v širší koalici objevují etatické tendence, které jsou v protikladu s decentralizovaným a vše konzultujícím státem.¹⁰⁶

Způsob Moralesovy vlády je založen na snaze ukončit sociální nespravedlnost, nerovnost a diskriminaci pomocí zapojení domorodých obyvatel do politického procesu. Současný indigennismus v Bolívii tak má hlavně sociální a politický charakter. Proměnil se tak v nástroj, jehož prostřednictvím prosazují své požadavky skupiny, které byly dříve znevýhodněny a odsunuty na okraj společnosti. Charakteristické je i používání indiánské symboliky a odkazování na kulturu domorodých obyvatel. Podpora tradičních hodnot a snaha o rovné postavení obyvatel ale ve svém důsledku společnost

106 DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra; BUBEN, Radek; NĚMEC, Jan. *¡Que el pueblo mande!: levicové vlády, populismus a změny režimu v Latinské Americe*. Sociologické nakladatelství (SLON), 2012. s. 307-310.

spíše rozděluje. Přiznání specifických práv daným skupinám vede k rasismu a netoleranci mezi příslušníky odlišných skupin. Indigenní identita Bolívie tak dostala především sociální a politický rozměr. Proměnila se v nástroj, jehož prostřednictvím prosazují své požadavky marginalizované a ekonomicky a politicky znevýhodňované skupiny, které se zároveň považují za nositele původního kulturního dědictví, v momentě, kdy všechny dřívější prostředky selhaly.

Z části věnované rozdělení státní moci můžeme pozorovat, že prezident Morales se svojí vládou má velký vliv ve všech čtyřech orgánech státní moci. Objevuje se zde i snaha o koncentraci veškeré moc a politický systém začíná připomínat autoritářský režim. Zejména po tom, co Nejvyšší soud rozhodl pro zrušení počtů možných znovuzvolení u veřejných funkcí upravených v ústavě. Porušování zákonů ze strany Moralese bylo možné pozorovat již předtím, kdy své kroky obhajoval veřejným blahem. Ačkoliv je postava prezidenta Moralese klíčová v procesu politických změn, je to především strana MAS, která z pozice vlády změnila povahu celé politiky. Strana MAS se posunula ze sociálního hnutí a opozice k vládní straně, která postupně začala oslabovat vliv opozičních hnutí. Prosazování návrhů opozice v rámci národních politických institucí byla od počátku problematické. V podstatě se opozice soustředila na zpochybňování a zabraňování přijetí vládních iniciativ, které nepovažovala za správné. Jelikož po volbách v prosinci 2009 získalo hnutí MAS 2/3 většinu v legislativním orgánu, opozice prakticky ztratila možnost přijímanou legislativu na národní úrovni ovlivnit. Důsledkem rozporů mezi vládou a opozicí je vzájemná snaha o diskreditaci a vládní úsilí o oslabení a potlačení veškerých opozičních proudů. Postavení opozice oslabily také různé vládní aktivity. Zvoleným opozičním představitelům bylo často odepřeno legální právo účasti na rozhodnutích jako v případě schvalování ústavy nebo přijímání důležitých zákonů. Opozice samotná, a to jistě i za přispění celkové situace v zemi, se dosud nedokázala konsolidovat. Velká část čelních opozičních představitelů byla zapojena v předchozích administrativách, spojená s korupcí a klientelismem, čímž se v očích veřejnosti zdiskreditovala. Nestabilita postavení opozice spočívá v tom, že nedokázala představit skutečnou národní alternativu k hnutí MAS a vládní politice.

Z poslední kapitoly vyplývá, že zahraniční politika za dobu působení Evo Moralese prošla viditelnou proměnou. Primární zaměření předchozí zahraniční politiky na

Spojené státy Americké se po nástupu Moralese přeorientovalo na Venezuelu a Kubu. Prezident Morales se také snaží vést tzv. koka-diplomacii, která je pro něho specifická a jejíž pomocí se snaží světovou společnost přesvědčit o důležitosti pěstování koky pro Bolívijský lid. Za tyto postoje bývá často ve světě kritizován, ale i získání obdiv a podporu. Dalším významným krokem bylo znovuotevření dialogu s Chile o umožnění přístupu k moři pro Bolívii. I přesto, že Morales na začátku své vlády poukazoval na oteplení vzájemných vztahů, došel tento spor v současnosti až k mezinárodnímu soudu v Haagu. Z tohoto hlediska bude určitě zajímavé nadále spor sledovat a čekat, jestli se podaří splnit jeden bod politického programu Moralesovi vlády, a tak získá do roku 2020 přístup k moři. Lze ale stěží predikovat, jestli případný úspěch či naopak neúspěch bude mít vliv na podporu Evo Moralese a jeho vlády. V rámci zahraniční politiky nelze přehlédnout komplikovaný vztah Bolívie a Spojených států Amerických. V minulosti měli obě země dobrý vzájemný vztah a USA finančně podporovala rozvoj a boj proti drogám v Bolívii. Právě ale boj s narkotiky se s nástupem Evo Moralese do úřadu stal hlavní příčinou výrazného zhoršení vztahů. Prostřednictvím diplomatických potyček a obviňování úřadů USA z ovlivňování voleb v Bolívii došlo k ochlazení diplomatických vztahů. Ani jedna ze stran nejeví v současnosti snahu situaci zlepšit. Dá se tedy konstatovat, že politika orientovaná na USA byla s nástupem nového prezidenta potlačena a místo toho Morales zaujal antiamerikanistický postoj, který mu přináší podporu bolívijského lidu. Posledním zkoumaným byl vztah Bolívie a Evropské Unie. Tyto vztahy jsou hodnoceny kladně a v rámci rozvojové pomoci je patrný aktivní přístup obou stran a snaha o koordinaci jednotlivých politik. Jak již bylo zmíněno, spolupráce s EU je brána jako cesta ven ze závislosti na podpoře od Spojených států amerických.

S nástupem Evo Moralese přišla i proměna politického systému Bolívie. Žádné skutečné změny ve fungování státu, které Morales sliboval, ale pozorovat nelze. Nová ústava i institucionální rámec nebo začlenění sociálních skupin do procesu vládnutí jsou správné kroky ke slibované změně, jejich aplikace do praxe už ale tak úspěšný není. I jisté náznaky hegemonického způsobu vládnutí a odmítání jiných postojů, než vládních rozhodně k procesu změny nepomáhá. Vláda není schopná nadále efektivně uskutečňovat svoje dlouhodobější politické cíle, založené na ekonomické nezávislosti, soběstačnosti a udržitelnosti stavu do budoucnosti. Bolívijská společnost vložila do svého prezidenta velké očekávání a klade na něj i velké nároky. Požadavky společnosti

jsou ale mnohem rychlejší, než schopnost prezidenta je uspokojovat, a to vede k nespokojenosti hlavně domorodého obyvatel. Nepomáhá v tom ani vnitřní rozpor ve straně MAS. Pořádají se tak stávky pro někdejšímu vůdci protivládních protestů Moralesovi, vnikají nová sociální hnutí a opakuje se situace z doby před vládou Evo Moralese. Uspokojení všech požadavků domorodého obyvatelstva a snižování počtu lidí, žijících pod hranicí chudoby není ale jednoduchá věc a vyžaduje jednání a kompromisy na obou stranách.

Zlomovým bodem se pro Bolívii i samotného Evo Moralese staly prezidentské volby na podzim roku 2019. Nejasné okolnosti kolem sčítání hlasů vyvolaly masivní protesty a vše vyústilo k rezignaci prezidenta Moralese, který stál v čele státu téměř 14 let. Proti vládě se obrátila i armáda a policie. Spolu s Moralesem odstoupilo i několik dalších jeho stoupenců. Vládu v zemi tak převzala opozice, která se snaží legální cestou zabránit Evo Moralesovi k návratu k moci. Nechala například schválit zákon, který neumožňuje kandidátovi být zvolen prezidentem v případě, kdy již odsloužil dvě po sobě následující volební období. Dále se diskutuje o vydání zatykače a podání stížnosti k Mezinárodnímu trestnímu soudu v Haagu.

Další směřování politického vývoje Bolívie se nedá s jistotou predikovat. MAS v současné době nemá žádného výrazného nástupce nebo silného kandidáta na pozici prezidenta. Nové volby by se měly uskutečnit na jaře roku 2020 a kandidáti za jednotlivé strany zatím nejsou známy. Vzhledem k okolnostem lze ale předpokládat, že pokud Morales nebude u moci, ztratí značný politický vliv i vládní strana MAS.

Summary

The accession of Evo Morales as president in 2006 meant a change in Bolivia's political sphere, but also a hope of change for the better. The year 2009, when the new constitution of the Multinational State of Bolivia was approved in a referendum, became crucial. The new constitution brings many changes in legislation and executive, but mainly significantly extends the rights and obligations of indigenous people.

The aim of this bachelor thesis was to examine the change of the political system of Bolivia after the coming of Evo Morales into the office of the President of the country and subsequently what this change had on the foreign policy of Bolivia. Attention was focused on changes in the institutional foundations of the political system and the form of governance and on the change in the functioning of the political system of Bolivia.

With Evo Morales came the transformation of the political system of Bolivia. No real changes in the functioning of the state that Morales had promised could not be observed. The new constitution, institutional framework or the inclusion of social groups in the governance process, are the right steps towards the promised change, but their application in practice is no longer as successful. Even some signs of a hegemonic way of governing and rejecting attitudes other than governmental attitudes certainly do not help the process of change. The government is no longer able to effectively pursue its longer-term policy goals, based on economic independence, self-sufficiency and sustainability for the future.

The turning point for both Bolivia and Evo Morales itself was the presidential election in the autumn of 2019. The unclear circumstances surrounding the counting of the votes triggered massive protests and all resulted in the resignation of President Morales, who headed the state for nearly 14 years. Along with Morales, several of his followers resigned. The government in the country took over the opposition, which is trying to legally prevent Evo Morales to return to power.

The further direction of Bolivia's political development cannot be predicted with certainty. The MAS currently has no significant successor or strong presidential candidate. New elections should be held in the spring of 2020 and the candidates for each party are not yet known. However, given the circumstances, it can be assumed that if the Morales are not in power, the MAS's ruling party will lose considerable political influence.

Použitá literatura

ALBRÓ, Robert. Actualidades: Bolivia's "Evo Phenomenon": From Identity to What?. *Journal of Latin American Anthropology*. 2006. 11: 2: 408 - 428

ALTO, Hugo. *El MAS-IPSP boliviano, entre protesta callejera y la política institucional*. In: Reinventando la nación de Bolivia. Movimientos sociales, Estado y Poscolonialidad. La Paz: Clacso –Plural, 2007. s. 73-81. ISBN: 978-99954-1-092-6

ANRIA, Santiago. Social Movements, Party Organization, and Populism: Insights from the Bolivian MAS. *Latin American Politics and Society*, Vol. 55, 2013, pp. 19-46.

BUBEN, Radek. Bolívie: sociální hnutí u moci. in DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra; BUBEN, Radek; NĚMEC, Jan. ¡ Que el pueblo mande!: levicové vlády, populismus a změny režimu v Latinské Americe. Sociologické nakladatelství (SLON), 2012. ISBN 978-80-7419-091-9. s. 282-310.

BUBEN, Radek; SOMOGYI, Petr. *Stručná historie států: Bolívie*. 2009. ISBN 978-80-7277-423-4.

BRIENEN, Marten. *A Populism of Indignities: Bolivian Populism Under Evo Morales*. Brown J. World Affairs., 2016, 23: 77

CENTELLAS, Miguel. The 2014 presidential and legislative elections in Bolivia. *Electoral Studies*, 2015, 30: 1e5.

HARTEN, Sven. *The rise of Evo Morales and the MAS*. Zed Books Ltd., 2013. ISBN 978-1780321325

JETMAROVÁ, Jana. *Bolívie: vzestup indigenní politiky a vláda Evo Moralese*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2013. ISBN 978-80-7395-726-1

KOŘAN in DRULÁK, Petr et al. *Jak zkoumat politiku*. Praha: Portál, 2008, 256 s. ISBN 978-807-3673-857. s. 34-35.; KOUBA in NOVÁK, Miroslav et al. *Úvod do studia politiky*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2011, 784 s. ISBN 978-807-4190-520. s. 415-418.

MOLDIZ, Hugo. *Bolivia En Los Tiempos de Evo: Claves Para Entender El Proceso Boliviano*. Vyd. 1. México: Ocean Press. 2009. 192 s. ISBN 978- 1921438455.

PINEDA, Francisco. *Evo Morales, El cambio comenzó en Bolivia : Editorial Almuzara*, 2007. s. 27-112. ISBN: 978-84-96710-45-0

POSTERO, Nancy. *Morales's MAS government: building indigenous popular hegemony in Bolivia*. *Latin American Perspectives*, 2010, 37.3: 18-34.

PUNCH, Keith F. *Úspěšný návrh výzkumu*. Praha: Portál, 2008, 232 s. ISBN 978-80-7367-468-7. s. 31.

RIBANDO, Clare. *Bolivia: Political and Economic Developments and Relations with the United States*. Congressional Research Service. 2007.

Elektronické zdroje

ALBA INFO. *Information on The Bolivarian Alliance*. [online]. Dostupné z: <https://albainfo.org/>

ANDEAN INFORMATION NETWORK. "Sea Day:" Bolivia-Chile Relations Afloat Despite Historic Clashes. *Andean Information Network*. [online]. 2010. Dostupné z: <http://ain-bolivia.org/2010/03/%E2%80%9Cseaday%E2%80%9D-bolivia-chile-relations-afloat-despite-historic-clashes/>

ATLAS ELECTORAL DE BOLIVIA. *Tomo I: Elecciones Generales 1979– 2009*. [online]. s. 303. Dostupné z: <http://www.oep.org.bo/>

ARANGUA, Rodrigo. Rescued Relations. *Foreign Policy*. [online]. 2010. Dostupné z: http://www.foreignpolicy.com/articles/2010/10/14/rescued_relations?page=full

BUREAU OF WESTERN HEMISPHERE AFFAIRS. U.S. Relations With Bolivia.. Fact Sheet. January 27, 2017. [online]. Dostupné z: <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/35751.htm#foreign>

CIDOB. Evo Morales Ayma. [online]. Dostupné z: http://www.cidob.org/es/documentacio/biografias_lideres_politicos/america_del_sur/bolivia/evo_morales_ayma

CIDOB. Juan Evo Morales Ayma. [online]. Dostupné z: http://www.evomorales.net/paginasEng/perfil_Eng_diput.aspx

DeSHAZO, Peter. Bolivia's Constitutional Vote: Implications for the Future. *Washington, DC: Center for Strategic and International Studies*. [online]. 2009 Dostupné z: http://csis.org/files/media/isis/pubs/hf_v17_01.pdf

ESTADO PLURINACIONAL DE BOLIVIA. *Constitución Política del Estado (CPE)*. [Online] 2009. Dostupné z: https://www.oas.org/dil/esp/Constitucion_Bolivia.pdf

FARAH, Douglas. INTO THE ABYSS: BOLIVIA UNDER EVO MORALES AND THE MAS. Alexandria, *International Assessment and Strategy Center*. [online]. 2009. Dostupné z: http://www.strategycenter.net/docLib/20090618_IASCIntoTheAbyss061709.pdf

GAMBOA ROCABADO, Franco. Transformaciones constitucionales en Bolivia Estado indígena y conflictos regionales. *Colombia Internacional*, 2010, 71: 151-188.

GOBIERNO DE BOLIVIA. *Agenda Patriótica 2025*. [online]. Dostupné z: <http://extwprlegs1.fao.org/docs/pdf/bol141864.pdf>.

GOBIERNO DE BOLIVIA. *Multiannual Indicative Programme 2014-2016*. [online]. Dostupné z: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/20150622_mipbolivia20142016_es.pdf

GOBIERNO DE BOLIVIA. *Multiannual Indicative Programme for 2017-2020*. [online]. Dostupné z: <https://www.gtai.de/GTAI/Content/DE/Trade/Fachdaten/PRO/2017/09/Anlagen/PRO201709065006.pdf?v=1>

GOBIERNO DE BOLIVIA. *Programa de gobierno MAS-IPSP-Bolivia digna, soberana, y productiva para vivir bien* [online]. 2005. [cit. 2019-06-15]. Dostupné z: <http://www.constituyentesoberana.org/info/?q=node/111/>> s. 168 – 170.

HARNECKER, Marta, FUENTES, Federico. Instrumento Politico que surge de los movimientos sociales. Centro Internacional Miranda [online]. 2008. Dostupné z: <http://alainet.org/actives>.

IDNES.CZ. Bolívie se chce soudit o pobřeží, které ztratila ve válce s Chile. *iDnes.cz*. [online]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/bolovie-chce-zacalovat-chile-u-mezinarodnich-soudu-kvuli-pristupu-k-mori.A110324_170343_zahranicni_brm

IDNES.CZ. Koku si žvýkejte v Bolívii, brzdil Langer prezidenta Moralese. 2009. *iDnes.cz*. [online]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/koku-si-zvykejte-v-bolivii-brzdil-langer-prezidenta-moralese.A090311_141550_zahranicni_zra

KOHL, Benjamin. “Bolivia under Morales: A Work in Progress.” *Latin American Perspectives*, vol. 37, no. 3, 2010, pp. 107–122. Dostupné z: www.jstor.org/stabl/25700519

MEALLA, Luis T. *Por el sí, por el no. Análisis del Referéndum del 2004*. s. 23-55 [online]. 2004 [cit. 2019-06-15]. s.23-55 Dostupné z: http://www.cebiae.org/html/desarrollo_doc.shtml?x=10877/

MURPHY, Patrick. Cocalero. *Foreign Policy Blogs Network*. [online]. 2007. Dostupné z: <http://globalfilm.foreignpolicyblogs.com/2010/11/11/cocalero-2007/>

NY TIMES. World briefing Americas Bolivia. *NY Times*. [online]. [cit. 2019-06-15]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2002/07/12/world/world-briefing-americas-bolivia-us-warns-against-candidate.html>

PRESIDENTE CONSTITUCIONAL. *Ley especial de Convocatoria a la Asamblea Constituyente*. [Online] 2006. Dostupné z: <http://www.derechoteca.com/gacetabolivia/ley-3364-del-06-marzo-2006.htm>

PROGRAMA DE GOBIERNO 2015-2020: *Bolivia: Juntos vamos bien para Vivir Bien* [online]. 2014. Dostupné z: http://www.nationalplanningcycles.org/sites/default/files/planning_cycle_repository/bolivia_plurinational_state_of/programa_de_gobierno_2015-2020.pdf

RETORICAS.COM. Inaugurační projev Moralese 22.1.2006 (Discurso Investidura Evo Morales Bolivia. *Retoricas.com*. [online]. 2006 [cit. 2018-01-03]. Dostupné z: <http://www.retoricas.com/2010/05/discurso-investidura-evo-morales.html>

REUTERS. Bolivia's Morales seeks better ties with Obama. *Reuters*. [online]. [cit. 2019-06-15]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-bolivia-morales-un/bolivias-morales-seeks-better-ties-with-obama-idUSTRE4AG7ET20081117>

REUTERS. Breakthrough in Bolivia as bill for new elections sails through Congress. *Reuters*. [online]. [cit. 2019-12-15]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-bolivia-politics/breakthrough-in-bolivia-as-bill-for-new-elections-sails-through-congress-idUSKBN1XX0J1>

REUTERS. US-Bolivia Politics. *Reuters*. [online]. [cit. 2019-06-15]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-bolivia-politics/bolivian-court-clears-way-for-morales-to-run-for-fourth-term-idUSKBN1DS2ZX>

THE GUARDIAN. Evo for ever? Bolivia scraps term limits as critics blast 'coup' to keep Morales in power. *The Guardian*. [online]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2017/dec/03/evo-morales-bolivia-president-election-limits>

THE ORGANIZATION OF AMERICAN STATES. Statement of the Group of Auditors Electoral Process in Bolivia. 10.11.2019. *OAS* [online]. [cit. 2019-12-15]. Dostupné z: https://www.oas.org/en/media_center/press_release.asp?sCodigo=E-099/19

UPI.COM. Chile sets terms for Bolivia sea corridor. *UPI.com*. [online]. Dostupné z: <https://www.upi.com/Defense-News/2010/12/07/Chile-sets-terms-for-Bolivia-sea-corridor/49861291762824/?ur3=1>

VACA, Mery. Bolivia 10 grandes cambios. *BBC Mundo*. [online]. 2009. [cit. 2019-05-22]. Dostupné z: http://www.bbc.co.uk/spanish/specials/1224_referendo_boliv/index.shtml/%3E

WEBBER, Jeffery. Rebellion to Reform in Bolivia. Part III: Neoliberal Continuities, the Autonomist Right, and the Political Economy of Indigenous Struggle. *Historical Materialism*. [online]. 2008. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/233697687_Rebellion_to_Reform_in_Bolivia_Part_III_Neoliberal_Continuities_the_Autonomist_Right_and_the_Political_Economy_of_Indigenous_Struggle

WIKIMEDIA. Wikimedia Commons. [online]. 2019. [cit. 2019-12-22]. Dostupné z: https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Political_maps_of_Bolivia#/media/File:Un-bolivia.png

Teze bakalářské práce

Příjmení, jméno: Mochanová Tereza

Název práce: Politické směřování Bolívie za vlády Eva Moralese

Název práce v AJ: Heading of the political system during Evo Morales administration

Vedoucí práce: PhDr. Malvína Krausz Hladká, Ph.D.

Studijní obor: Politologie a mezinárodní vztahy

Semestr zadání: zimní

Akademický rok podání: 2017/2018

Teze odevzdány dne: 15.2. 2018

Zdůvodnění výběru práce

Region Latinské Ameriky je z hlediska politologie zajímavá a neprobádaná oblast. Konkrétně Bolívie prochází od začátku 21. století politickou proměnou, která nemá v regionu obdobu. Úřadující prezident Evo Morales zastává svůj úřad bez přerušení již 13 let a chystá se obhájit i svůj čtvrtý mandát. Stal se tak nejdéle sloužícím prezidentem v historii Bolívie. Jeho nástup je spojen s proměnou politické sféry a hlavně sepsáním nové ústavy. Prezident Morales i vládní strana MAS slibovali a i nadále slibují zlepšení situace v zemi a hlavně zlepšení životních podmínek obyvatel. Zaměřuje se zejména na původní obyvatele indigenního původu. S nástupem Moralese je spojeno velké očekávání a naděje, které se ale nedaří naplňovat. Autorka si téma vybrala zejména z důvodu jejího zájmu o problematiku Latinské Ameriky. Důležitost práce také vidí v tom, že v České republice není problematice politického systému Bolívie věnováno mnoho pozornosti.

Předpokládaný cíl

Hlavním cílem bakalářské práce je analýza proměny politického systému a jeho charakteru po nástupu Evo Moralese. Oblast zkoumání je vymezena na změny v institucionálních základech politického systému a formy vládnutí. Předpokládaným cílem je nalézt proměnu politického systému Bolívie po nástupu Evo Moralese do

funkce prezidenta a vliv této změny na zahraniční politiku. Práce je časově vymezena na období začínající nástupem Evo Moralese na post prezidenta roku 2006 až do současnosti.

Metodologie práce

Bakalářská práce bude založena na kvalitativní metodologii. Jedná se o deskriptivní jedinečnou případovou studii. V práci budou analyzovány nejdůležitější faktory, které ovlivňují současný politický systém Bolívie a její zahraniční politiku. Metodika práce bude založena na výzkumné otázce. Hlavní výzkumnou otázkou práce je: *Jak se po nástupu Evo Moralese do prezidentského úřadu proměnil politický systém Bolívie a jaký to mělo vliv na její zahraniční politiku?* Práce bude vycházet zejména z anglicky a španělsky psaných zdrojů.

Základní charakteristika tématu

Autorka bakalářské práce se bude věnovat analýze politického systému Bolívie po nástupu Evo Moralese do úřadu prezidenta a jeho strany Hnutí za socialismus (*Movimiento al Socialismo; MAS*). Z časového hlediska bude práce vymezena od roku 2006, kdy byl Morales poprvé zvolen prezidentem, do současnosti. Pozornost bude zaměřena na proměnu praktického fungování politického systému Bolívie. Důraz bude také kladen na problematiku postavení domorodého obyvatelstva a jeho začlenění do společnosti. Součástí práce bude také analýza zahraničně-politických vztahů s USA, EU a státy v regionu Latinské Ameriky.

Předpokládaná struktura práce

1. ÚVOD
2. METODOLOGICKÁ VÝCHODISKA
3. TEORETICKÁ VÝCHODISKA
 - 3.1. POPULISMUS

- 3.2. INDIGENISMUS A INDIGENNÍ POLITIKA
- 4. JUAN EVO MORALES AYMA A MAS-IPSP
 - 4.1. PREZIDENTSKÉ VOLBY 2002
 - 4.2. PREZIDENTSKÉ VOLBY 2005
 - 4.3. PREZIDENTSKÉ VOLBY 2009
 - 4.4. PREZIDENTSKÉ VOLBY 2014
 - 4.5. MAS-IPSP
- 5. VNITROPOLITICKÉ ZMĚNY
 - 5.1. ÚSTAVA MNOHONÁRODNOSTNÍHO STÁTU BOLÍVIE
 - 5.2. CHARAKTERISTIKA ÚSTAVY
 - 5.3. POLITICKÝ SYSTÉM BOLÍVIE
- 6. ZAHRANIČNÍ POLITIKA
 - 6.1. VZTAH BOLÍVIE A USA
 - 6.2. REGION LATINSKÉ AMERIKY
 - 6.3. VZTAHY S EVROPSKOU UNIÍ
- 7. ZÁVĚR

Základní literatura

ALBRÓ, Robert. Actualidades: Bolivia's "Evo Phenomenon": From Identity to What?. *Journal of Latin American Anthropology*. 2006. 11: 2: 408 - 428

ALTO, Hugo. *El MAS-IPSP boliviano, entre protesta callejera y la política institucional*. In: Reinventando la nación de Bolivia. Movimientos sociales, Estado y Poscolonialidad. La Paz: Clacso –Plural, 2007. s. 73-81. ISBN: 978-99954-1-092-6

ATLAS ELECTORAL DE BOLIVIA. *Tomo I: Elecciones Generales 1979– 2009*. [online]. s. 303. Dostupné z: <http://www.oep.org.bo/>

BUBEN, Radek. Bolívie: sociální hnutí u moci. in DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra; BUBEN, Radek; NĚMEC, Jan. ¡ Que el pueblo mande!: levicové vlády, populismus

a změny režimu v Latinské Americe. Sociologické nakladatelství (SLON), 2012. ISBN 978-80-7419-091-9. s. 282-310.

BUBEN, Radek; SOMOGYI, Petr. *Stručná historie států: Bolívie*. 2009. ISBN 978-80-7277-423-4.

BRIENEN, Marten. *A Populism of Indignities: Bolivian Populism Under Evo Morales*. Brown J. World Affairs., 2016, 23: 77

CIDOB. Evo Morales Ayma. [online]. Dostupné z: http://www.cidob.org/es/documentacio/biografias_lideres_politicos/america_del_sur/bolivia/evo_morales_ayma

ESTADO PLURINACIONAL DE BOLIVIA. *Constitución Política del Estado (CPE)*. [Online] 2009. Dostupné z: https://www.oas.org/dil/esp/Constitucion_Bolivia.pdf

GOBIERNO DE BOLIVIA. *Programa de gobierno MAS-IPSP-Bolivia digna, soberana, y productiva para vivir bien* [online]. 2005. [cit. 2019-06-15]. Dostupné z: <<http://www.constituyentesoberana.org/info/?q=node/111/>> s. 168 – 170.

JETMAROVÁ, Jana. *Bolívie: vzestup indigenní politiky a vláda Evo Moralese*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2013. ISBN 978-80-7395-726-1

KOHL, Benjamin. “Bolivia under Morales: A Work in Progress.” *Latin American Perspectives*, vol. 37, no. 3, 2010, pp. 107–122. Dostupné z: www.jstor.org/stabl/25700519

PUNCH, Keith F. *Úspěšný návrh výzkumu*. Praha: Portál, 2008, 232 s. ISBN 978-80-7367-468-7. s. 31.

RETORICAS.COM. Inaugurační projev Moralese 22.1.2006 (Discurso Investidura Evo Morales Bolivia. *Retoricas.com*. [online]. 2006 [cit. 2018-01-03]. Dostupné z: <http://www.retoricas.com/2010/05/discurso-investidura-evo-morales.html>

WEBBER, Jeffery. Rebellion to Reform in Bolivia. Part III: Neoliberal Continuities, the Autonomist Right, and the Political Economy of Indigenous Struggle. *Historical Materialism*. [online]. 2008. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/233697687_Rebellion_to_Reform_in_Bolivia_Part_III_Neoliberal_Continuities_the_Autonomist_Right_and_the_Political_Economy_of_Indigenous_Struggle

Seznam příloh

<i>Číslo</i>	<i>Strana</i>	<i>Název</i>	<i>Druh</i>	<i>Zdroj</i>
1.	51	Politická mapa Bolívie	mapa	<i>Wikimedia Commons</i> [online]

Přílohy

Příloha č. 1: Politická mapa Bolívie

Seznam zkratek

ALBA	Bolívarovského svazu pro lid naší Ameriky (<i>Alianza Bolivariana para los Pueblos de Nuestra América</i>)
ASP	Shromáždění pro nezávislost lidu (<i>Asemblea por la Soberanía de los Pueblos</i>)
ATPDEA	Andean Trade Promotion and Drug Eradication Act
DEA	Úřad pro potírání drog (<i>Drug Enforcement Administration</i>)
FBS	Bolívijská socialistická falang (<i>Falange Socialista Boliviana</i>)
FTAA	Americká zóna volného obchodu (<i>Free Trade Area of Americas</i>)
JES	Společné evropské strategie (<i>Joint European Strategy</i>)
MAS-IPSP	Hnutí za socialismus (<i>Movimiento Al Socialismo- Instrumento Político por la Soberanía de los Pueblos</i>)
MNR	Nacionálně revoluční hnutí (<i>Movimiento Nacionalista Revolucionario</i>)
MIP	Víceletý indikativní program (<i>Multiannual Indicative Programme</i>)
NFR	Nová republikánská síla (<i>Nueva Fuerza Republicana</i>)
OSN	Organizace spojených národů
PDES	Plán hospodářského a sociálního rozvoje (<i>Plan de Desarrollo Económico y Social</i>)
PODEMOS	Demokratická a sociální moc (<i>Poder Democrático Social</i>)
UN	Národní jednota (<i>Unidad Nacional</i>)
USAID	Agentura Spojených států amerických pro mezinárodní rozvoj (<i>United States Agency for International Development</i>)